

Bulevardi 28
00120 Helsinki
Puh. 0404 504 244
Faksi 0404 504 246
Teemu Kastula

1(1)

17.11.2015

TYÖTAPATURMA- JA AMMATTITAUTILAKI VOIMAAN 1.1.2016 – AMMATILLISEN KUNTOUTUKSEN KORVAUSTOIMEN OHJE

Tapaturma-asiain korvauslautakunta (Tako) lähettää ohessa vakuutuslaitoksille ohjeet 1.1.2016 voimaan tulevan työtapaturma- ja ammattitautilain nojalla korvattavan ammatillisen kuntoutuksen korvauskäsittelyssä noudatettavaksi.

Samalla kumotaan Takon kiertokirjeellä 5/2012 vakuutuslaitoksille annettu Vakuutus-kuntoutus VKK ry:n tekemän kuntoutusselvittelyn ja kuntoutuksen menettelytapaohje. Menettelytavoista ammatillisessa kuntoutuksen selvittelyssä ja toteutuksessa sovitaan toimeksiannon tehneen vakuutuslaitoksen ja toimeksiannon saaneen tahon kanssa.

TAPATURMA-ASIAIN KORVAUSLAUTAKUNTA

Mika Mänttari
puheenjohtaja

Liite

- Ammatillisen kuntoutuksen korvaustoimen ohje

Ammatillisen kuntoutuksen korvaustoimen ohje

1 Johdanto.....	3
2 Ammatillinen kuntoutus	4
3 Kuntoutuksen edellytykset	6
4 Kuntoutustarpeen ja -mahdollisuuksien arvioinnissa huomioitavat tekijät.....	8
4.1. Kuntoutustarpeen kriteerit	8
4.1.1 Vahingoittuneen ikä	10
4.1.2 Ammatti ja aikaisempi koulutus	10
4.1.3 Asumisolosuhteet	11
4.1.4 Korvatusta vammasta tai sairaudesta aiheutuvat rajoitukset	12
4.1.5 Työllistymismahdollisuudet kuntoutuksen päätyttyä	12
4.2 Kuntoutustarpeen ja -mahdollisuuksien arviointipolku.....	13
4.3 Koululaisten ja opiskelijoiden ammatillinen kuntoutus.....	18
5 Kuntoutustarpeen selvittäminen	20
6 Kuntoutuksen käytettävissä olevat keinot.....	22
6.1 Kuntoutustarvetta ja -mahdollisuuksia selvittävät tutkimukset.....	22
6.2 Työ- ja koulutuskokeilut	24
6.3 Työhönvalmennus	25
6.4 Koulutus työhön tai ammattiin	26
6.5 Yritystuki.....	27
6.6 Työhön liittyvät apuvälineet ja laitteet	29
6.7. Auto ja sen lisävarusteet	30
7 Tarvittava ja riittävä koulutus	32
7.1 Tutkintorakenne	32
7.2 Ammatillinen koulutus	34
7.2.1 Ammatillinen koulutus ja sen suorittamistavat	34

7.2.2 Aikuisten ammatillinen koulutus	34
7.2.3 Oppisopimuskoulutus	36
7.2.4 Ammatillinen erityisopetus	37
7.3 Ammattikorkeakouluopinnot	37
7.4 Työvoimakoulutus	38
8 Opiskelukustannusten korvaukset	40
8.1 Opiskelukustannusten korvaaminen	40
8.2 Opiskelusta aiheutuvien suoranaisten kustannusten korvaaminen	41
8.2 Opiskelusta aiheutuvat ylimääräiset elinkustannukset	42
9 Matka- ja majoituskustannukset	43
9.1 Matka- ja majoituskustannusten korvaaminen	43
9.2 Matkakustannusten korvaaminen	44
9.2.1 Kuntoutuksen liittyvien matkakustannusten korvaamisen tilanteet	44
9.2.2 Päivittäisten matkakulujen korvaaminen	44
9.2.3 Kotipaikkakunnan ulkopuolella tapahtuvasta opiskelusta aiheutuvat matkakustannukset	45
9.3 Majoituskustannusten korvaaminen	46
10 Kuntoutusraha ja korvaukset kuntoutuksen jälkeen	47
10.1 Työtapaturma- ja ammattitautivakuutuksen ansionmenetykskorvaus pääpiirteittäin	47
10.2 Kuntoutusraha	48
10.3 Kuntoutusraha ammatillisen kuntoutuksen jälkeen	50
10.4 Ammatillisen kuntoutuksen keskeytyminen	52
11 Ammatillinen kuntoutus ulkomailla	54
11.1 Ammatillinen kuntoutus ulkomailla	55
11.2 Ulkomailla annettava ammatillinen kuntoutus	55
11.3 Suomessa tapahtuvaan opiskeluun liittyvät ulkomaanjaksot	56

1 Johdanto

Tässä ohjeessa tapaturma-asiain korvauslautakunta (Tako) antaa ohjeet 1.1.2016 voimaan tulevan työtapaturma- ja ammattitautilain (459/2015, myöh. TyTAL) perusteella korvattavan ammatillisen kuntoutuksen korvaustoiminnalle. Ohjeen valmistelussa on kuultu Vakuutuskuntoutus VKK ry:tä.

Jos TyTAL:n perusteella korvattavaa ammatillista kuntoutusta tarkastellaan prosessina, siinä voidaan erottaa kolme vaihetta:

1. kuntoutustarpeen ja -mahdollisuuksien arviointi,
2. kuntoutusohjelman suunnittelu ja
3. ohjelman toteutus, seuranta ja mahdolliset tukitoimet.

Jatkossa ammatillista kuntoutusta tarkastellaan juuri tässä järjestyksessä, eli ensin käydään läpi kuntoutustarpeen arviointia sekä kuntoutusmahdollisuuksia, ja niiden jälkeen selostetaan varsinaista kuntoutusohjelman suunnittelua ja toteutusta.

Ohjeen luvuissa 2–5 käydään läpi ammatillisen kuntoutuksen määritelmä (luku 2) ja ammatillisen kuntoutuksen yleiset edellytykset (luku 3), kuvataan kuntoutustarpeen ja -mahdollisuuksien arviointia (luku 4) sekä kerrotaan kuntoutustarpeen selvittämisestä (luku 5). Luvuissa 6–10 kerrotaan tarkemmin TyTAL:n nojalla korvattavan ammatillisen kuntoutuksen eri muodoista ja korvauksista. Luvussa 11 annetaan ohjeet tilanteisiin, joissa ammatillista kuntoutusta annetaan Suomen ulkopuolella.

Ohjeistuksen otsikot seuraavat pääosin TyTAL:n systematiikkaa. Kunkin otsikon alla on aluksi esitetty sovellettava lainkohta, jota seuraa Perustelut-otsikon alla ote hallituksen esityksestä (HE 277/2014 vp). Näiden perässä on esitetty varsinainen ohjeteksti.

Työtapaturma- ja ammattitautivakuutuksesta korvattavasta muusta kuin ammatillisesta kuntoutuksesta annetaan omat ohjeensa.

Ennen TyTAL:n voimaantuloa 1.1.2016 sattuneisiin vahinkotapahtumiin sovelletaan tapaturmavakuutuslain (608/1948), ammattitautilain (1343/1988) ja tapaturmavakuutuksesta korvattavasta kuntoutuksesta annetun lain (625/1991) säännöksiä. Näiden osalta kuntoutuksesta on annettu omat ohjeensa.

2 Ammatillinen kuntoutus

Lainkohta

89 §:n 1 momentti

Vahingoittuneelle korvataan ammatillisena kuntoutuksena kohtuulliset kustannukset sellaisista vahingon vuoksi tarpeellisista toimenpiteistä, joiden avulla vahingoittunut vamman tai sairauden aiheuttamista rajoituksista huolimatta kykenee jatkamaan entisessä työssään tai ammatissaan tai siirtymään uuteen työhön tai ammattiin, josta hän voi saada pääasiallisen toimeentulonsa.

Perustelut

89 §. *Ammatillinen kuntoutus*. Pykälässä säädettäisiin ammatillisen kuntoutuksen korvaamisesta ja sisällöstä. Asiasta säädetään työ- ja ansiokykyyn liittyvänä kuntoutuksena voimassa olevan kuntoutuslain 5 ja 6 §:ssä. Ammatillisen kuntoutuksen tavoitteena olisi kuten voimassa olevassa kuntoutuslaissakin, että vahingoittunut kykenee jatkamaan omassa entisessä työssään tai ammatissaan taikka siirtymään sellaiseen työhön tai ammattiin, josta hän voi saada pääasiallisen toimeentulonsa. Ammatillisena kuntoutuksena korvattaisiin kohtuulliset kustannukset 3 momentissa tarkoitetuista toimenpiteistä.

Ohje

TyTAL:ssa korvattava kuntoutus on jaettu kahteen pääryhmään: sairaanhoitona korvattavaan lääkinälliseen kuntoutukseen ja työ- tai toimintakyvyn tai ansiomahdollisuuksien heikentymisen vuoksi korvattavaan kuntoutukseen, josta säädetään TyTAL:n 12 luvussa. Tässä ohjeessa kuntoutuksella tarkoitetaan yksinkertaisesti TyTAL:n 12 luvun perusteella korvattavaa ammatillista kuntoutusta, josta säädetään TyTAL 89 §:ssä.

Jos korvattu vamma tai sairaus heikentää tai voi heikentää olennaisesti vahingoittuneen työkykyä ja ansiomahdollisuuksia, vahingoittuneella on oikeus saada tarkoituksenmukaista ammatillista kuntoutusta työ- ja ansiokyvyn parantamiseksi tai työkyvyttömyyden estämiseksi siten kuin TyTAL:n 12 luvussa tarkemmin säädetään. Tavoitteena TyTAL:n ammatillisessa kuntoutuksessa on, että vahingoittunut kykenee jatkamaan omassa entisessä työssään tai ammatissaan taikka siirtymään sellaiseen uuteen työhön tai ammattiin, josta hän voi saada pääasiallisen toimeentulonsa.

TyTAL:n kuntoutusta koskevia säännöksiä sovelletaan myös tapauksiin, joissa korvausvastuu perustuu mm. opiskeluun liittyvissä työhön rinnastettavissa olosuhteissa syntyneen vamman tai sairauden korvaamisesta annettuun lakiin (460/2015), urheilijan tapaturma- ja eläketurvasta annettuun lakiin (276/2009) tai sotilastapaturmalakiin (1211/1990). Lisäksi ammatillinen kuntoutus voi tulla kyseeseen tapauksissa, joissa korvausvastuu perustuu maatalousyrittäjän työtapaturma- ja ammattitautilakiin (873/2015).

Ammatillista kuntoutusta toteutetaan myös muun lainsäädännön perusteella. Mikäli kyse on liikennevahingosta, ammatillinen kuntoutus voi tulla korvattavaksi liikennevakuutuslain perusteella korvattavasta kuntoutuksesta annetun lain (626/1991) perusteella. Työeläkevakuutusjärjestelmän tukema ammatillinen kuntoutus muodostaa merkittävän osan kuntoutustoiminnasta, joskin työeläkevakuutuksessa kuntoutuksen sisältö on harkinnanvaraista. Edelleen on syytä mainita laki Kansaneläkelaitoksen kuntoutusetuuksista ja kuntoutusrahaetuksista (566/2005), jonka perusteella Kansaneläkelaitos järjestää ammatillista kuntoutusta ja harkinnanvaraista ammatillista kuntoutusta, sekä työ- ja elinkeinohallinnon lakiin julkisesta työvoima- ja yrityspalveluista (916/2012) perustuvat palvelut. Lisäksi esim. potilasvakuutuksessa ja vastuuvakuutusten korvaustoiminnassa voidaan ammatillisen kuntoutuksen toimenpiteitä suorittaa osana vahingon torjuntaa ja rajoittamista, vaikka näiden osalta kuntoutus ei olekaan lakisääteinen etuus.

Vahingoittuneen kannalta kuntoutus on osa tapaturman tai ammattitaudin johdosta suoritettavia vakuutuskorvauksia, johon hän on lainsäädännön perusteella oikeutettu. TyTAL 120 §:n mukaan vakuutuslaitoksella on korvattava vammasta tai sairaudesta johtuvan työkyvyttömyyden pitkittyessä velvollisuus selvittää ammatillisen kuntoutuksen tarve vähintään kolmen kuukauden välein, eikä pysyvää eläkettä koskevaa päätöstä voida antaa ennen kuin ammatillisen kuntoutuksen tarve on arvioitu (TyTAL 65 §).

Ammatillinen kuntoutus on vahingoittuneen oikeus, mutta vahingoittuneen on myös myötävaikutettava kuntoutuksensa toteuttamiseen. TyTAL 131 §:ssä on nimenomainen säännös siitä, että vahingoittunut on velvollinen edistämään ammatillisen kuntoutuksen toteutumista. Tämä periaate ilmenee myös TyTAL 149 §:stä, jossa säädetään, että jos ammatillinen kuntoutus keskeytyy tai viivästy vahingoittuneesta riippuvasta syystä, joka ei ole korvattavan vamman tai sairauden seurausta, keskeytymisen tai viivästymisen ajalta ei suoriteta TyTAL:n mukaista kuntoutusrahaa.

3 Kuntoutuksen edellytykset

Lainkohta

88 § *Kuntoutuksen yleiset edellytykset*

Kuntoutuksesta aiheutuvia kustannuksia korvataan vahingoittuneelle, jonka työ- tai toimintakyky tai ansiomahdollisuudet ovat vahingon vuoksi heikentyneet. Kuntoutuksesta aiheutuvia kustannuksia korvataan myös, jos on todennäköistä, että vahingoittuneen työ- tai toimintakyky tai ansiomahdollisuudet voivat vahingon vuoksi myöhemmin olennaisesti heikentyä.

Perustelut

88 §. *Kuntoutuksen yleiset edellytykset*. Pykälässä säädetäisiin kuntoutuksen yleisistä edellytyksistä. Ehdotettu säännös vastaisi asiasisällöltään voimassa olevan kuntoutuslain 3 §:ssä säädettyjä kuntoutuksen korvaamisen yleisiä edellytyksiä.

Ohje

Kuntoutustarpeen tulee olla syy-yhteydessä korvattavaan vammaan tai sairauteen, jotta kuntoutustoimenpiteet voidaan aloittaa. Syy-yhteyden selvittäminen merkitsee toisaalta sen arvioimista, missä määrin korvattava vamma tai sairaus aiheuttaa kuntoutustarvetta, ja toisaalta arvioitavana on se, missä määrin kuntoutustarpeen syynä ovat muut vahinkotapahtumasta riippumattomat seikat, kuten muut sairaudet ja vammat.

Erityisesti ammattitautitapauksissa syy-yhteys voi syntyä jo ennen kuin vahingoittunut on tullut työkyvyttömäksi, ja jopa vaikka vahingoittunut ei missään vaiheessa tulisi työkyvyttömäksi (esim. joillekin kukille herkistynyt kukkakaupan myyjä, kemikaaleille herkistynyt parturi, lehmän epiteelille herkistynyt maanviljelijä jne.). Vaikka näissä tapauksissa olisikin mahdollista jatkaa ainakin jonkin aikaa työssä esim. suojautumalla tai tehtäviä muuttamalla, kuntoutustarve on jo todettavissa ja kuntoutuksen selvittely on syytä käynnistää.

Ammatillisen kuntoutuksen tarvetta arvioitaessa tulee lähtökohtaisesti aina selvittää ensin, riittääkö pelkkä työn vaihto, vai onko tarpeen vaihtaa ammattia. Esimerkiksi omalla työnantajalla toteutettu työkokeilu voi osoittaa vahingoittuneen pystyvän jatkamaan omassa työssään tarkistetulla työnkuvalla, jolloin enempiin kuntoutustoimiin ei ole välttämättä tarvetta.

Sairaudesta johtuvaa kuntoutustarvetta ei katsota olevan silloin, kun altistus johtuu vain työpaikan rakenteellisista tekijöistä, ja kun altistus voidaan poistaa työpaikan olosuhteita korjaamalla tai työpistettä vaihtamalla. Esimerkiksi rakennuksen homeongelmasta johtuvien oireiden ei tästä syystä sellaisinaan yleensä katsota aiheuttavan kuntoutustarvetta. Asia erikseen on, jos homealtistus johtuu esim. työssä käsiteltävistä aineista, kuten esim.

maataloustyöntekijöillä. Tällöin kuntoutustarvetta on, ja ratkaistavaksi jää, voidaanko ongelma poistaa suojautumalla tai erilaisilla apuvälineillä tai -laitteilla.

4 Kuntoutustarpeen ja -mahdollisuuksien arvioinnissa huomioitavat tekijät

Lainkohta

89 §:n 2 momentti

Kuntoutustarvetta arvioitaessa otetaan huomioon vahingoittuneen ikä, ammatti, aikaisempi toiminta, koulutus, asumisolosuhteet, vammasta tai sairaudesta aiheutuvat rajoitukset sekä hänen mahdollisuutensa sijoittua kuntoutuksen päätyttyä työhön tai ammattiin työmarkkinoilla yleisesti noudatetuin ehdoin.

Perustelut

Kuntoutustoimenpiteitä suunniteltaessa otettaisiin huomioon vahingoittuneen ikä, ammatti, aikaisempi toiminta, koulutus, asumisolosuhteet, vammasta tai sairaudesta aiheutuvat rajoitukset sekä hänen mahdollisuutensa sijoittua kuntoutuksen päätyttyä työhön tai ammattiin työmarkkinoilla yleisesti noudatettavin ehdoin. Luettelo vastaa voimassa olevan kuntoutuslain 5 §:n 2 momenttia muutoin paitsi, että siihen on lisätty ammatti kuvaamaan sitä kokonaisuutta, jota koulutuksella ja aikaisemmalla toiminnalla tarkoitetaan. Huomioon otettavissa tekijöissä kyse on samoista kriteereistä, jotka vaikuttavat työkyvyn heikentymisen arviointiin 63 §:ssä.

Ohje

4.1. Kuntoutustarpeen kriteerit

TyTAL 89 §:n 2 momentissa on todettu kuntoutustarvetta arvioitaessa huomioon otettavat tekijät, jotka ovat samat kuin TyTAL 63 §:ssä mainitut työkyvyn heikentymistä arvioitaessa huomioon otettavat seikat. Näitä ovat:

- vahingoittuneen ikä,
- ammatti,
- aikaisempi koulutus,
- asumisolosuhteet,
- vammasta tai sairaudesta aiheutuvat rajoitukset ja
- työllistymismahdollisuudet kuntoutuksen päätyttyä.

Ammatillisen kuntoutuksen tavoitteena on TyTAL 89 §:n 1 momentin mukaan, että vahingoittunut voi joko jatkaa entisessä työssään tai siirtyä uuteen työhön, josta hän voi saada pääasiallisen toimeentulonsa.

Kuntoutusta suunniteltaessa otetaan huomioon edellä luetellut kriteerit. Koska tavoitteena on, että vahingoittunut voi jatkaa työelämässä niin, että hän voi ansaita pääasiallisen

toimeentulonsa, tulee näiden kriteerien lisäksi kuntoutustoimenpiteitä suunniteltaessa ottaa huomioon vahingoittuneen entinen ansiotaso. Tässä suhteessa ammatillista kuntoutusta voidaan tarkastella myös vahingon torjunta- ja rajoittamismahdollisuudesta: yhtenä tavoitteena on pyrkiä siihen, että entisen ansiotason ja kuntoutuksen jälkeisten ansioiden välillä ei olisi huomattavaa eroa. Aina tähän ei kuitenkaan päästä, varsinkin jos kuntoutusmahdollisuuksiin vaikuttavat muut edellä mainitut tekijät ovat ristiriidassa tämän tavoitteen kanssa.

Kun kuntoutustarvetta arvioidaan, on ensimmäiseksi kysyttävä, onko vahingoittunut vamman tai sairauden vuoksi menettänyt pysyvästi mahdollisuutensa toimia aiemmassa ammatissaan tai sen mukaisissa työtehtävissä. Pelkkä työpaikan ohimenevä menetys ei useimmiten oikeuta kuntoutusetuuksiin, jos ammattitaudista tai vammasta riippumatta vahingoittuneen saatavissa on vastaavaa työtä, jossa hän saa entisiä ansioitaan vastaavat tulot. Tällaisia tilanteita esiintyy etenkin nuorilla henkilöillä, kun vammasta tai ammattitaudista aiheutuu vain vähän rajoitteita. Toisaalta esim. vaikeasti vammautuneella tai ikääntyneellä työntekijällä, jonka työllistymismahdollisuudet ovat heikot, pelkkä työpaikan menetyskin voi aiheuttaa kuntoutustarpeen.

Ammatillisen kuntoutuksen tarve on kyseessä silloin, kun henkilön työkyky on merkittävästi ja pysyvästi heikentynyt tai jos tällainen uhka on todennäköinen tulevaisuudessa. Samanlaisen vamman tai sairauden aiheuttama menetys on eri vahingoittuneilla erilainen (esim. nuori vailla ammattikoulutusta ja työkokemusta oleva henkilö verrattuna hyvän ammattikoulutuksen ja työkokemuksen hankkineeseen henkilöön). Samoin vahingoittuneen työssäkäyntialue ja vahingoittuneen mahdollisuudet työllistyä työmarkkinoilla yleisesti noudatetuin ehdoin on otettava huomioon.

Arvio työkyvystä ja kuntoutustarpeesta onkin aina tehtävä yksilöllisesti kussakin tapauksessa erikseen, yleistä arviointikriteeriä ei voida esittää. Tapauskohtaisessa arvioinnissa on otettava huomioon muut kuntoutustarpeen arviointikriteerit. Esim. jalkavamman ei välttämättä aiheuta ammatillisen kuntoutuksen tarvetta istumatyötä tekeväälle, mutta johtaa ammatilliseen kuntoutukseen kylläkin monissa liikkumista ja jalkeilla oloa vaativissa töissä. Vammasta huolimatta vahingoittuneella voi olla runsaasti työkykyä jäljellä moniin eri töihin, mutta kun kuntoutustarpeen eri arviointikriteerit otetaan huomioon, ei aina voida edellyttää, että vahingoittunut ilman ammatillisia kuntoutustoimenpiteitä hakeutuisi muihin töihin.

Lähtökohtana on, että kuntoutusratkaisun tulee olla oikeudenmukaisessa suhteessa vahingoittuneen menetykseen. Kuntoutustarpeen ja -mahdollisuuksien arvioinnissa on kyse jäljempänä selostettavien kriteerien samanaikaisesta punnitsemisesta, eikä näillä kriteereillä ole absoluuttista painoarvoa. Kyse on kokonaisarvioinnista, jossa tavoitteena on taata vahingoittuneelle mahdollisuus ansaita pääasiallinen toimeentulonsa tai sitten todeta, ettei tähän ole realistisia mahdollisuuksia kuntoutusedellytysten puuttuessa.

Kuntoutusratkaisun arviointi on harvoin yksiselitteinen. Sitä tehtäessä joudutaan usein arvioimaan keskenään ristiriitaisten tekijöiden merkitystä, kuten uuden ammatin hyvät työllistymismahdollisuudet verrattuna siihen korvatun vamman tai sairauden kannalta sisältyviin terveydellisiin riskeihin.

Seuraavassa käydään läpi eri arviointikriteerit siinä järjestyksessä kuin ne on TyTAL:ssa esitetty.

4.1.1 Vahingoittuneen ikä

Mitä nuorempi henkilö on kyseessä, sitä enemmän huomiota tulee kiinnittää siihen, että kuntoutusratkaisu kantaa pitkälle tulevaisuuteen ja pyrkii turvaamaan työllistymismahdollisuudet myös tulevaisuudessa. Tämän vuoksi nuorehkon henkilön uudelleen koulutus uuteen ammattiin on usein tarkoituksenmukaisempi ratkaisu kuin sijoittuminen suoraan työhön, jos työkyky on vamman tai sairauden vuoksi merkittävästi heikentynyt. Vastaavasti eläkeikää lähestyvän henkilön kohdalla suora työhönsijoittuminen tai lyhytkestoinen työllistymiseen johtava ja vahingoittuneen yksilölliset tarpeet ja edellytykset huomioiva ("räätälöity") koulutus voi olla paras ratkaisu, jos sellainen on löydettävissä.

Pelkästään se seikka, että vahingoittunut on nuori, ei yksinään muodosta riittävää perustetta korvata hänelle kokonaan uutta koulutusta uuteen ammattiin. Esim. kapea-alaisen rajoitteen aiheuttava ammattitauti ei välttämättä merkitse nuorelle henkilölle yhtä suurta menetystä kuin jo iäkkäämmälle henkilölle, jonka mahdollisuudet sijoittua muuhun rajoitteen puolesta soveltuvaan työhön voivat olla olennaisesti huonommat kuin nuoren vahingoittuneen.

Ikä ei milloinkaan ole yksinään ratkaiseva ammatillisen kuntoutuksen suunnittelussa, mutta tähän kriteeriin kytkeytyy useimmiten muitakin kriteerejä, kuten esim. aiempi koulutus ja koulutusedellytykset, asuinpaikkasidonaisuus ja työllistymismahdollisuudet. Samoin työkykyyn vaikuttavia muita sairauksia voi iäkkäällä henkilöllä olla nuorta enemmän. Jos kyseessä on lakisääteistä vanhuuseläkeikää lähestyvä henkilö, ei ainakaan useiden vuosien mittaisen koulutuksen korvaaminen ole useinkaan tarkoituksenmukaista.

4.1.2 Ammatti ja aikaisempi koulutus

Ammatin ja aiemman koulutuksen osalta keskeisiä kysymyksiä ovat vahingoittuneen hankkima työkokemus ja ammattitaito, aiempi ansiotaso, aiemman toiminnan muu luonne, opiskelunvalmiudet ja työllistymismahdollisuudet. Kuntoutussuunnitelmaa laadittaessa pyritään mahdollisuuksien mukaan hyödyntämään vahingoittuneen aiempaa kokemusta ja koulutusta.

Vahingoittuneen aikaisempaa toimintaa arvioitaessa on myös selvitettävä vahingoittuneen yleistä kiinnostisuutta työelämään ja tosiasiallista tilannetta ennen vahinkotapahtumaa. Jos

esimerkiksi työsuhderekisteriotteesta käy ilmi, että henkilöllä on paljon työttömyyttä ja vain hajanaisia ja lyhyitä työjaksoja, on taustatietojen kartoituksessa mahdollisimman tarkasti selvitettävä mistä työuran sirpaleisuus johtuu. Työelämään kiinnittymättömän henkilön kohdalla kuntoutusratkaisuna harkitaan ensisijaisesti rajoitettuja kuntoutustoimenpiteitä, kuten esim. tukea vamman rajoitteiden kannalta sopivan työpaikan löytämiseksi ja mahdollista työhönvalmennusta. Arvioinnissa tulee ottaa huomioon myös työelämän ulkopuolisen jakson pituus ja vamman aiheuttamien rajoitteiden vaikeusaste.

Joissakin tapauksissa vahingoittuneen aiempi koulutustausta ja työkokemus voi olla hyvin monimuotoinen. Tällöin joudutaan selvittämään, mitä osia aiemmasta koulutus- ja työhistoriasta voidaan nostaa esiin ja hyödyntää kuntoutusohjelmaa suunniteltaessa.

Jos aiempi koulutus on hankittu jo useita vuosia ennen vahinkoa, ei aiempaa koulutusta aina voi sellaisenaan hyödyntää. Esim. aiempi merkantin tutkinto ei sellaisenaan ole hyödynnettävissä merkonomikoulutuksessa. Lisäksi esim. vahingoittuneen tietotekniset valmiudet voivat olla heikot. Aiemman koulutuksen hyödynnettävyys riippuu mm. siitä, kuinka pitkä aika koulutuksesta on ehtinyt kulua ja onko vahingoittunut toiminut koulutuksensa mukaisissa työtehtävissä. Näissä tilanteissa tulee selvitettäväksi, onko lisä- tai täydennyskoulutus mahdollista tai tarpeen tietojen ajanmukaistamiseksi.

Jos vahingoittunut ei ole toiminut lainkaan tai ainakaan pitkään aikaan koulutuksensa mukaisessa työssä, ei aiempaa ja mahdollisesti jo vanhentunutta koulutusta voida ottaa lähtökohdaksi ammatillista kuntoutusta suunniteltaessa, ellei vahingoittunut itse ole siihen motivoitunut.

Kuntoutustarvetta ja -mahdollisuuksia arvioitaessa on otettava huomioon myös vahingoittuneen psyykkiset voimavarat, kognitiiviset edellytykset ja muu soveltuvuus.

4.1.3 Asumisolosuhteet

Asumisolosuhteet sisältävät kysymykset siitä, mitkä ovat työllistymismahdollisuudet vahingoittuneen työssäkäyntialueella ja mitkä ovat vahingoittuneen muuttovalmiudet, kun otetaan huomioon lisäksi perhetilanne ja muu kotipaikkasidonaisuus. Tältäkin osin vahingoittuneen omaa velvollisuutta pyrkiä työkykynsä palauttamiseen tulee tarkastella sen perusteella, mitä voidaan pitää kohtuullisena. Myös puolison työnvaihtomahdollisuudet ja esim. lasten ikä otetaan arvioinnissa huomioon.

Ammatilliseen kuntoutukseen liittyvästä asuinpaikan vaihdoksesta joissakin tilanteissa aiheutuvat ongelmat voivat pitkittää kuntoutus selvittelyn aikaa, ja ne tulee ottaa huomioon korvattavan ajanjakson pituudessa siten, että vahingoittunut saa kohtuullisen olosuhteiden järjestelyajan. Muuhun kuin ammatilliseen kuntoutukseen liittyvä asuinpaikan vaihdos ei lähtökohtaisesti vaikuta korvattavan ajanjakson pituuteen.

Useissa tapauksissa paikkakunnalta muutto tulee ajankohtaiseksi jo uudelleenkorvausvaiheessa. Kotipaikkakunnan ulkopuolella tapahtuvasta opiskelusta aiheutuvat asumisen lisäkustannukset ja matkakustannukset voidaan korvata.

4.1.4 Korvatusta vammasta tai sairaudesta aiheutuvat rajoitukset

Korvatusta vammasta tai sairaudesta johtuvat rajoitteet tulee ottaa huomioon suunniteltaessa työhön sijoittautumista tai koulutusta. Esim. alaraajavamma voi estää sijoittumisen runsaasti jaloillaan oloa vaativaan työhön. Samoin esim. työperäiset allergiat ovat syy valita uusi ammatti siten, ettei siinä ole vaaraa joutua altistuksen kohteeksi. Ruumiillisen työn tekijälle aiheutunut raajavamma voi puoltaa pitkäaikaista koulutusta, kun vamman vuoksi on pyrittävä pois alaraajaa kuormittavasta työstä. Paitsi arviointihetkellä tiedossa olevat rajoitteet, tulee ottaa huomioon myös rajoitteiden kehittymisen ennuste.

Joskus tietoinen jatkaminen työssä, jossa on rajoitteita, voi olla perusteltu ammatillisen kuntoutuksen ratkaisu. Yleensä näissä tilanteissa on kyse siitä, että vahingoittunut on saanut työssään jonkin ammattitaudin, mutta kykenee jatkamaan työssään joko työnjärjestelyitä tekemällä tai teknisillä suojautumiskeinoilla. Tämä on useimmiten kohtuullisena pidettävä ratkaisu, ja jos rajoitteet tekevät työn jatkamisen myöhemmin mahdottomaksi, voidaan kuntoutusselvittely käynnistää uudelleen. Myös vahingoittuneen lähestyvä lakisääteinen eläkeikä voi puoltaa entisessä työssä jatkamista, jolloin kuntoutuksena pyritään pienentämään terveydellisten rajoitteiden aiheuttamaa riskiä hankkimalla eri suojavälineitä tai tekemällä muita järjestelyjä työpaikalla.

Jos vahingoittunut tietoisena terveydellisistä riskeistä hakeutuu uuteen työhön, jossa selviytyminen käy mahdottomaksi näiden jo alun perin ennakoitavissa olleiden riskien vuoksi, ei uuteen terveydellisesti soveltumattomaan työhön hakeutumista tueta ammatillisena kuntoutuksena. Usein asian ratkaisu ei kuitenkaan ole yksiselitteistä. Vahingoittuneen valitsemaan vaihtoehtoon saattaa sisältyä terveydellisiä riskejä, mutta toisaalta sitä saattaa puoltaa esim. ammatillinen suuntautuneisuus, aiempi kokemus, työllistymismahdollisuudet jne. Vaikka siirtymistä uuteen ammattiin on tuettu kuntoutuksena, johtaa uusi työkyvyttömyys tai sen uhka uuteen kuntoutusmahdollisuuksien selvittelyyn.

4.1.5 Työllistymismahdollisuudet kuntoutuksen päätyttyä

Kuntoutusta suunniteltaessa tulee erityisesti pyrkiä siihen, että kuntoutuksen jälkeen vahingoittuneen työllistymismahdollisuudet olisivat mahdollisimman hyvät. Tavoitteena on, että kuntoutuksen päätyttyä vahingoittunut voi hankkia itselleen ansiotuloja sellaisella saatavilla olevalla työllä, jonka suorittamista häneltä voidaan kohtuudella edellyttää.

Kuntoutuskeinoja valittaessa eri alojen työllistymismahdollisuudet selvitetään vahingoittuneen kanssa niin, että hän saa tältäkin osin tarvittavat tiedot eri vaihtoehtoja harkitessaan. Ammatillisen koulutuksen suunnittelussa lähtökohtana kuitenkin on, että

yhteiskunnassa tarjolla olevat eri koulutusvaihtoehdot mahdollistavat sijoittumisen työelämään. Jos vammasta tai sairaudesta aiheutuneet rajoitteet huonontavat vahingoittuneen työllistymismahdollisuuksia uudessa ammatissa, hänen työhön sijoittumistaan voidaan tukea erityiskeinoilla, kuten esim. työhönvalmennuksella.

Kuntoutus ei takaa varmaa työllistymistä, ja lähtökohtana on, että kuntoutuksen avulla vahingoittuneelle järjestetään mahdollisuus hakea uuden ammatin mukaisia töitä. Takuuta työllistymisestä ei voida antaa, koska esim. yleiset suhdannevaihtelut ja myös yksilöllisten olosuhteiden muutokset voivat aiheuttaa muutoksia työllisyystilanteessa. Korvausjärjestelmä ei vastaa vahingosta riippumattomista syistä aiheutuvasta ansionmenetyksestä.

Lähtökohtaisesti työttömyystilanteissa korvattavaksi jää vain se mahdollinen ansioiden aleneminen, joka määräytyy toteutuneen koulutuksen mukaisen ansiotason ja aiemman ansiotason erotuksena. Ammatillisena kuntoutuksena korvatun koulutuksen päätyttyä vahingoittuneella on kuitenkin oikeus kuntoutusrahaan enintään kuuden kuukauden ajan, jos hän ei saavuta entistä ansiotasoaan tänä aikana. Tarkoituksena on tukea vahingoittuneen siirtymistä työelämään koulutuksen päättyessä. Tarkemmin tästä, ks. tämän ohjeen luku 10.

4.2 Kuntoutustarpeen ja -mahdollisuuksien arviointipolku

Edellä on käyty läpi yleisellä tasolla kuntoutustarpeen arviointikriteerejä. Kuntoutuksen toteutusta kunkin yksittäisen vahingoittuneen kohdalla voidaan tarkastella myös siltä kannalta, miten kuntoutus etenee prosessina. Tällöin kuntoutustarpeen arvioinnin lähtökohdaksi muodostuu kysymyspolku:

1) Syy-yhteyden selvittäminen

- Onko vahingoittuneella kuntoutustarvetta?
- Onko kuntoutustarve syy-yhteydessä korvattavaan vammaan tai sairauteen?

2) Menetyksen arviointi

- Onko kyseessä työpaikan menetys vai koulutuksella ja/tai työkokemuksella hankitun ammatin menetys?
- Onko paluu entiseen työtehtävään mahdollista ja tarkoituksenmukaista pitkällä tähtäimellä:
 - ilman tukitoimenpiteitä,
 - tukemalla työhönpaluuta työpaikalla tapahtuvilla kuntoutustoimenpiteillä tai

- työpaikalle hankittavien apuvälineiden, laitteiden tai rakenteiden avulla?
- Onko mahdollista ja tarkoituksenmukaista sijoittua uuteen työhön entisen työnantajan palvelukseen:
 - ilman tukitoimenpiteitä,
 - tukemalla työhönpaluuta työpaikalla tapahtuvilla kuntoutustoimenpiteillä tai
 - työpaikalle hankittavien apuvälineiden, laitteiden tai rakenteiden avulla?
- Onko mahdollista ja tarkoituksenmukaista päästä uuteen työhön uuden työnantajan palvelukseen:
 - aikaisempaa koulutusta ja työkokemusta hyödyntävillä rajatuilla kuntoutustoimilla, kuten työkokeilun ja/tai työhönvalmennuksen avulla, tai
 - täydennys- ja erikoiskoulutuksella?
- Jos tämäkään ei ole mahdollista niin, mikä on sellainen ammatillisen kuntoutuksen ohjelma, joka on tarkoituksenmukainen ja riittävä menetykseen nähden?

Jatkaminen entisen työnantajan palveluksessa

Jos vahingoittunut on edelleen työsuhteessa työnantajaansa, tulee selvitettäväksi, onko hänellä mahdollisuuksia jatkaa saman työnantajan palveluksessa esim. työtehtäviä muuttamalla tai työympäristöön tehtävillä rakenteellisilla muutoksilla.

Tapaturmavakuutuksessa uudelleensijoitus on suuren työnantajayrityksen kannalta usein taloudellisesti edullista, koska erikoismaksujärjestelmän piirissä olevan yrityksen vakuutusmaksuihin vaikuttavat sen ottamasta vakuutuksesta maksettavat korvaukset.

Pelkästään se, että työnantaja ilmoittaa muuta työtä järjestyvän, ei kuitenkaan aina poista kuntoutustarvetta. Tässäkin tilanteessa kuntoutustarve tulee arvioida suhteessa kuntoutustarpeen kriteereihin. Tällöin joudutaan arvioimaan mm. sitä, onko tilalle tarjottu työ sellaista, jonka vastaanottamista voidaan pitää objektiivisesti arvioiden rajoitteiden kannalta sopivana, vahingoittuneen kannalta kohtuullisena ja myös tulevaisuudessa pääasiallisen toimeentulon takaavana.

Työpaikan menetys vai ammatin menetys?

TyTAL 89 §:n mukaan kuntoutus korvataan henkilölle, jonka työkyky tai ansiomahdollisuudet ovat korvatun vamman tai sairauden vuoksi heikentyneet, tai jos olennaisen heikentymisen uhka on todennäköinen tulevaisuudessa. Pelkkä työpaikan menetys ei välttämättä merkitse

ansiomahdollisuuksien tai työkyvyn heikentymistä. Arvioitaessa sitä, ovatko ansiomahdollisuudet tai työkyky heikentyneet, on otettava huomioon yksilölliset olosuhteet, eli vamman tai sairauden aiheuttamat rajoitteet, vahingoittuneen ikä, koulutus, työkokemus ja muut TyTAL 89 §:n 1 momentissa mainitut kriteerit.

Työpaikan menetys voi johtaa erilaiseen kuntoutustarpeeseen ja kuntoutustoimenpiteiden mitoittamiseen siitä riippuen, onko kyseessä nuori, vailla työkokemusta oleva henkilö, jonka rajoitteet ovat vähäiset ja joka vahingosta riippumatta olisi hankkinut itselleen ammatillisen koulutuksen, vai onko kyseessä henkilö, joka joko ammattikoulutuksen tai työkokemuksen avulla on saanut hankittua ammatillisen pätevyyden, jota hän ei voi rajoitteiden vuoksi enää hyödyntää.

Kuntoutustarvetta ja kuntoutuksen toteuttamistapoja harkittaessa lähtökohdaksi voidaan ottaa kysymys siitä, mikä vaikutus vammalla tai sairaudella ja sen seurauksena aiheutuneilla rajoitteilla on vahingoittuneen ammatilliseen tulevaisuuteen. Jos rajoitteista huolimatta vahingoittunut voi siirtyä opiskelemaan, ja hän olisi tämän todennäköisesti joka tapauksessa tehnyt, ei pitkään kestäviin kuntoutustoimenpiteisiin ole tarvetta. Sama on tilanne silloin, kun vahingoittunut voisi rajoitteista huolimatta työllistyä aiempaa vastaavaan työhön. Jos rajoitteet estävät tämän, tulee harkittavaksi, onko uuteen työhön tai ammattiin siirtyminen mahdollista suoraan, rajatuilla kuntoutustoimenpiteillä tai uudelleen koulutuksen kautta.

Vammasta aiheutuvat rajoitteet ja kuntoutusedellytysten puute voivat johtaa siihen, ettei työelämään paluu ole kuntoutuksen keinoin mahdollista.

Ikä yksin ei ole ratkaiseva kuntoutustarpeen arviointikriteeri, etenkin, jos kyse on vain rajoitetuista kuntoutustoimenpiteistä.

Etenkin joidenkin ammattitautien kohdalla ammattitaudista aiheutuva rajoite voi olla niin vähäinen, että uudelleen koulutuksen sijasta riittää työtehtävien muutos, työolosuhdejärjestelyt tai työn vaihtaminen altisteettomaksi. Tätä arvioitaessa on kuitenkin otettava huomioon, mitkä ovat vahingoittuneen tosiasialliset työllistymismahdollisuudet aiempaa vastaavaan työhön. Joillekin aloille, esimerkiksi ravintola-alalle, on tyypillistä, että myös esimiestehtävissä olevat henkilöt joutuvat osallistumaan ns. suorittavaan työhön, jolloin työtehtävien vaihto terveydellisesti sopiviksi ei ole aina mahdollista.

Kun kyseessä on työpaikan menetys, mutta vahingoittunut ei ole menettänyt ammattiaan, korvattavaksi voi tulla jotkin rajoitetut kuntoutustoimenpiteet, kuten esim. työkokeilu, kuntoutustutkimus tai työhönvalmennus uuden työpaikan löytämiseksi. Rajoitettuna kuntoutustoimenpiteenä ei sen sijaan voida käyttää työllistymisen tukemista kuntoutusrahalla. Kuntoutusrahaa työllistymisen tukemiseksi voidaan käyttää vain tilanteissa, joissa vahingoittuneelle on korvattu ammatillisena kuntoutuksena koulutus uuteen työhön tai ammattiin. Tarkemmin tästä korvauksesta, ks. tämän ohjeen luku 10.3.

Rajoitettujen kuntoutustoimenpiteiden mitoitukseen vaikuttaa vahingoittuneen ikä ja työllistymismahdollisuudet, eli sen arviointi, kuinka suurena vahinkona työpaikan menetystä voidaan pitää vahingoittuneen kannalta. Kesätöissä tapaturman saaneelle nuorelle, joka vammasta tai sairaudesta riippumatta voi päästä opiskelemaan ja aikanaan työllistyä, kesätyön menetys ei välttämättä aiheuta edes pienimuotoisten kuntoutustoimenpiteiden tarvetta. Sen sijaan ikääntyneelle, ammattikouluttamattomalle ja sekalaisissa patkätöissä olleelle henkilölle työpaikan menetys on huomattavasti suurempi vahinko. Tällöin esim. työkokeilun tai työhönvalmennuksen järjestäminen voi olla tarpeen.

Menetyksen suuruutta, kuntoutustarvetta ja -mahdollisuuksia ei voidakaan arvioida pelkästään vammasta tai sairaudesta seuranneiden rajoitteiden perusteella, koska kapea-alainenkin rajoite voi merkittävästi vaikeuttaa työllistymistä. Tämän uhkan suuruuteen puolestaan vaikuttavat vahingoittuneen ammattiasema, koulutus ja työkokemus, ikä ja kyseisen alan työllisyystilanne.

Mikä on tarvittava ja riittävä koulutus verrattuna menetykseen?

Tavoitteena ammatillisessa kuntoutuksessa on, että vahingoittunut voi sen jälkeen työllään hankkia pääasiallisen toimeentulonsa. Myös vahingoittuneen aiempi ansiotaso pyritään mahdollisuuksien mukaan ottamaan huomioon. Vahingoittuneen kannalta paras tulos olisi, jos vahingoittunut voidaan kouluttaa ammattiin, jossa hän voi hankkia vähintään entistä ansiotasoa vastaavat ansiot. Aina tähän ei kuitenkaan ole mahdollisuuksia esim. vahingoittuneen opiskeluedellytysten vuoksi tai siitä syystä, että hän on soveltuva ja motivoitunut alalle, jossa palkkataso on entistä ammattia alhaisempi.

Ammatillista menetystä arvioitaessa otetaan huomioon:

- vahingoittuneen aiempi koulutus
- työkokemus
- vuosityöansio ja ansion alenema
- jäljellä olevat työssäoloaika.

Uudelleenkoulutuksen riittävyden arviointikriteerejä ovat:

- vamman tai sairauden työkyvylle aiheuttamat rajoitteet
- vammasta tai sairaudesta aiheutunut ammatillinen menetys
- työllistymismahdollisuudet koulutuksen jälkeen.

Korvattavan koulutuksen kesto ei aina määräydy suoraan aiemman koulutuksen pituuden mukaan, ja ammattikoulutus voidaan korvata myös sellaiselle henkilölle, jolta sellainen puuttuu. Arviossa täytyy ottaa huomioon uuden ammatin soveltuvuus, sairauden tai vamman aiheuttamat rajoitteet ammatinvalinnassa, motivaatio ja muut yksilölliset tekijät, jotka puolestaan vaikuttavat siihen, sijoittuuko vahingoittunut suunniteltuun ammattiin. Ylipäänsä

koulutuksen korvattavuutta arvioitaessa huomioon on otettava samat kriteerit, joita jo aiemmin käytiin läpi kuntoutustarpeen arviointikriteerien kohdalla.

Kuntoutuksena korvattavan koulutuksen taso katsotaan yleensä riittäväksi, jos se vastaa sitä koulutustasoa, joka vahingoittuneella oli ennen vammaa tai sairautta, eikä aiheuta ansion alenemaa. Näin ollen esim. autonasentajalle, kampaajalle tai kirvesmiehelle voidaan korvata jokin muu toisen asteen ammatillinen perustutkinto. Samoin pelkästään työkokemuksen kautta ammattitaitonsa hankkineelle vailla perustutkintoa olevalle vahingoittuneelle voidaan korvata ammatillinen perustutkinto, jollei työllistyminen muilla keinoin ole mahdollista tai tarkoituksenmukaista.

Vastaavasti AMK-tutkinnon tai tiede- ja taidekorkeakoulututkinnon suorittaneelle voidaan korvata jokin muu soveltuva korkeakoulututkinto. Tässä suhteessa ei yleensä ole perustetta ainakaan pelkästään opintojen keston perusteella tehdä eroa AMK- ja muun korkeakoulututkinnon välillä, koska tutkintojen suoritusajassa ei ole olennaisia eroja, joskin eräitä poikkeuksia on (esim. lääkärit). AMK-tutkinnon voi lyhimmillään suorittaa 3,5 vuoden ajassa, kun taas 180 op:n laajuinen alempi korkeakoulututkinto on suoritettavissa kolmen vuoden aikana. AMK-tutkinnon laajuus voi olla enimmillään 270 op, jolloin opiskeluaika on 4,5 vuotta, kun taas alemman korkeakoulututkinnon jälkeen suoritettava ylempi korkeakoulututkinto on yleensä 120 op:n laajuinen ja opiskeluaika vastaavasti kaksi vuotta.

Korvattavan koulutuksen laatu ei määräydy suoraan vahingoittuneen aiemman koulutuksen laadun perusteella. Usein esim. AMK-tutkinto voi olla terveydellisesti paremmin soveltuva ja työllistymisen kannalta ja joissakin tapauksissa myös entinen ansiotaso huomioon ottaen parempi vaihtoehto kuin ammatillinen perustutkinto. Ammatillisen perustutkinnon suorittaneet sijoittuvat useimmiten ns. suorittavaan työhön, jolloin esim. raajojen toiminnanrajoitteet ovat este työssä suoriutumiselle, kun taas AMK-tutkinnon suorittaneet vahingoittuneet voivat hakeutua heille terveydellisesti paremmin soveltuviin asiantuntija- tai esimiestehtäviin. Tosin aina ennen koulutus suunnitelman hyväksymistä on joka tapauksessa selvitettävä, mitkä ovat vahingoittuneen mahdollisuudet sijoittua aikanaan terveydentilan kannalta sopiviin työtehtäviin.

Korkea vuosityöansio ennen vahinkohetkeä voi myös puoltaa esim. AMK-tutkinnon tai tiedekorkeakoulututkinnon suorittamista vaikka koulutustaso olisi aikaisemmin ollut matalampi. Erityisesti tämä korvattavaksi jäävään ansionalenemaan liittyvä näkökulma korostuu niiden henkilöiden kohdalla, joilla on vielä kohtuullisen pitkä työura edessään uudelleen koulutuksen jälkeen.

Joissain tilanteissa voidaan merkitystä antaa vahingoittuneen omalle motivaatiolle sekä sille, miten nopeasti kuntoutusselvittely on edennyt. Esim. tilanteissa, joissa vahingoittuneella olisi vuosityöansionsa perusteella oikeus esim. kaksi vuotta kestäviin ammatillisiin opintoihin, AMK-opintoja voidaan suositella korvattavaksi vastaavat kaksi vuotta, jos vahingoittunut on

AMK-opintoihin erityisen motivoitunut ja ratkaisun avulla voidaan selvästi lyhentää kokonaisselvittelyaikaa.

AMK-tutkinto on perustutkintoa vaativampi ja teoreettisempi, joten vahingoittuneen kannalta sen suorittamisessa voi tulla perustutkintoon verrattuna enemmän ongelmia. Vahingoittuneen kognitiiviset edellytykset suoriutua tutkinnosta tuleekin ottaa huomioon korvattavuutta arvioitaessa. Jos opiskeluvälmiuksien suhteen on jo alusta alkaen perusteltuja epäilyksiä, voidaan koulutusta puoltaa korvattavaksi esim. sillä varauksella, että ensivaiheessa koulutusajasta korvataan ns. koekoulutuksena yksi vuosi, ja jos olennaisia ongelmia ei ole ilmaantunut, korvataan myös loppuosa. Jos taas vahingoittuneella on olennaisia ongelmia opiskelussa, joudutaan kuntoutusselvittelyä pohtimaan mahdollisuuksia tukiopetukseen tai jopa opintojen vaihtamiseen.

Aina uudelleen koulutukseen ei ole edellytyksiä. Muita keinoja tulee harkittavaksi esim. silloin, kun vahingoittunut on jo niin iäkäs, että odotettavissa oleva työssäoloaika koulutuksen jälkeen jäisi vain muutaman vuoden mittaiseksi. Samoin muita ammatillisen kuntoutuksen muotoja tulee harkittavaksi silloin, kun kykytestien johtopäätöksenä on, että opiskeluedellytykset esim. kognitiivisten valmiuksien osalta ovat heikot.

4.3 Koululaisten ja opiskelijoiden ammatillinen kuntoutus

Peruskoululaiset, lukiolaiset ja päätoimisesti tulevaan ammattiin opiskelevat nuoret muodostavat ammatillisen kuntoutuksen tarpeen tulkinnan kannalta erityisryhmän. Kyse voi olla esim. koululaisesta, joka on joutunut liikenneonnettomuuteen matkalla kesätyöpaikkaansa taikka nuoresta, jolle on sattunut tapaturma hänen opiskelun ohessa tekemässään työssä.

Kuntoutuksen edellytysten ja tarpeen arviointi perustuu myös koululaisia ja nuoria koskevissa tapauksissa edellä käsiteltyihin yleisiin säännöksiin. Yleisenä edellytyksenä ammatilliselle kuntoutukselle on, että vahingoittuneen työ- ja ansiomahdollisuudet ovat korvattavan vamman tai sairauden johdosta heikentyneet tai voivat todennäköisesti myöhemmin olennaisesti heikentyä, ja kuntoutuksen tarvetta arvioitaessa huomioidaan vahingoittuneen ikä, ammatti, aikaisempi toiminta, koulutus, asumisolosuhteet, vammasta tai sairaudesta aiheutuvat rajoitteet sekä hänen mahdollisuutensa työllistyä työmarkkinoilla yleisesti noudatetuin ehdoin.

Koululaisten ja päätoimisesti tulevaan ammattiin opiskelevien osalta keskeinen huomioitava tekijä kuntoutuksen tarpeen arvioinnissa on heidän vuosityöansionsa. Vahinkotapahtuman sattuessa peruskoulussa tai lukiossa opiskelleen koululaisen vuosityöansiona on tavallisesti vahinkovuoden vähimmäisvuosityöansion kaksinkertainen määrä (TyTAL 77 §). Vahinkotapahtuman sattuessa päätoimisesti tulevaan ammattiin opiskelevan vuosityöansiona

taas pidetään työansiota, jonka hän valmistuttuaan olisi ammattia vastaavassa työssä kolmen vuoden työkokemuksella todennäköisesti ansainnut (TyTAL 76 §).

Koululaisten kohdalla lähtökohtana on, ettei korvatusta vammasta tai sairaudesta aiheudu yleensä ammatillisen kuntoutuksen tarvetta. Perusteluna tälle on se, että koululaisille lakisääteisestä tapaturma- ja ammattitautivakuutuksesta korvattavana menetyksenä on ensisijaisesti päätoimisen peruskoulutasoisen tai yleissivistävän toisen asteen opiskelun estyminen ja merkittävä rajoittuminen, jotka korvataan TyTAL 70 §:n mukaisesti. Vahinkohetkellä päätoimisesti opiskelevalle maksetaan ansionmenetyskorvausta täyden työkyvyttömyyden mukaan, jos vahinko estää pääasiallisesti opiskelun, ja puolet täyden työkyvyttömyyden mukaisesta ansionmenetyskorvauksesta, jos vahinko rajoittaa opiskelua merkittävästi.

Tilanteissa, joissa korvattu vamma tai sairaus ei vaikuta koululaisen päätoimiseen opiskeluun, mutta rajoittaa vahingoittuneen vahinkohetkellä tekemän opiskelun aikaisen työn tekemistä aiheuttaen ansionalenemaa, tulee tämä ansionalenema korvattavaksi yleisten periaatteiden mukaisesti. Koululaisen opiskelun aikana tekemän työn tekemän menetys ei kuitenkaan tavallisesti muodosta perustetta ammatillisen kuntoutuksen toimenpiteiden käynnistämiseksi. Näissä tilanteissa on tavallisesti kyse lyhytaikaisista määräaikaisista työsuhteista, joiden ansiotaso jää alhaiseksi, eikä tällaisen työn menetys johda tavallisesti pienimuotoisiinkaan ammatillisen kuntoutuksen toimiin.

Jos vahingoittunut on ollut vahinkotapahtuman sattuessa opiskelemassa päätoimisesti tulevaan ammattiin, ammatillisen kuntoutuksen tarvetta arvioidaan lähtökohtaisesti edellä esitettyjen yleisten periaatteiden mukaisesti. Pohdittavana näissä tapauksissa on usein menetyksen laatu ja laajuus. Tässä arvioinnissa keskeinen peruste on päätoimisen opiskelijan vuosityöansio, jona käytetään edellä kerrotulla tavalla työansiota, jonka hän valmistuttuaan olisi ammattia vastaavassa työssä kolmen vuoden työkokemuksella todennäköisesti ansainnut.

Vahinkohetkellä tulevaan ammattiin opiskelleen kuntoutustarvetta harkittaessa lähtökohdaksi voidaan ottaa usein kysymys siitä, mikä vaikutus vammalla tai sairaudella ja sen seurauksena aiheutuneilla rajoitteilla on vahingoittuneen ammatilliseen tulevaisuuteen. Jos vahingoittunut voi korvatusta vammasta tai sairaudesta aiheutuvista rajoitteista huolimatta siirtyä opiskelemaan toista alaa, ja hän olisi tämän todennäköisesti joka tapauksessa tehnyt, ei pitkään kestäviin kuntoutustoimenpiteisiin ole tarvetta. Jos opinnot ovat olleet vahinkotapahtuman sattuessa vasta alkuvaiheessa, korvatusta aiheutuvan menetyksen voidaan arvioida myös jäävän niin pieneksi, ettei ammatilliseen kuntoutukseen ole lainkaan tarvetta.

5 Kuntoutustarpeen selvittäminen

Lainkohta

120 § Ammatillisen kuntoutuksen tarpeen selvittäminen

Jos vahingoittuneen työkyvyttömyys pitkittyy, vakuutuslaitoksen on selvitettävä tarve 89 §:ssä tarkoitetun ammatillisen kuntoutuksen aloittamiseen viimeistään kolmen kuukauden kuluttua työkyvyttömyyden alkamisesta ja sen jälkeen vähintään kolmen kuukauden välein. Korvausasiakirjoihin tulee tehdä tästä merkintä.

Vakuutuslaitoksen on huolehdittava siitä, että kuntoutustarpeen ja -mahdollisuuksien selvittäminen toteutuu joutuisasti.

Perustelut

120 §. *Ammatillisen kuntoutuksen tarpeen selvittäminen*. Pykälässä säädettäisiin ammatillista kuntoutusta koskevan selvittelyn aloittamisesta ja selvittelyn joutuisuudesta. Tavoitteena on kuntoutustarpeen mahdollisimman aikainen tunnistaminen sekä aktiivinen seuranta. Ammatillisesta kuntoutuksesta säädettäisiin tarkemmin 89 §:ssä. Voimassa olevan kuntoutuslain 11 §:n mukaan vakuutuslaitoksen tulee omasta aloitteestaan viipymättä saattaa kuntoutusasia vireille ja huolehtia kuntoutustarpeen selvittämisestä ja kuntoutukseen ohjaamisesta, jos korvattavasta vammasta aiheutuu pitkäaikaisia rajoituksia työ- ja toimintakyvyille ja ansiomahdollisuuksille. Kuntoutuksen tarve ja mahdollisuudet tulee tarvittaessa selvittää vakuutuslaitoksen toimesta ennen kuin vahingoittuneelle voidaan myöntää pysyvä eläke.

Pykälän 1 momentissa säädettäisiin vakuutuslaitoksen velvollisuudesta arvioida tarve kuntoutuksen aloittamiseen viimeistään kolmen kuukauden kuluttua työkyvyttömyyden alkamisesta ja tämän jälkeen vähintään kolmen kuukauden välein. Korvausasiakirjoihin olisi tehtävä näitä koskevat merkinnät. Tavoitteena on, että työkyvyttömyyden uhka ja kuntoutustarve tunnistettaisiin mahdollisimman varhaisessa vaiheessa ja vahingoittuneelle löydettäisiin soveltuvat kuntoutuskeinot ja, että kuntoutustoimenpiteiden toteutumista seurattaisiin tehokkaasti. Tämä edesauttaisi vahingoittuneen nopeampaa paluuta työelämään vamman tai sairauden kannalta soveltuvaan työhön. Voimassa olevan kuntoutuslain 11 §:n mukaan vakuutuslaitoksen tulee käynnistää kuntoutus selvittely heti, kun korvattavasta vammasta aiheutuu pitkäaikaisia rajoituksia työ- ja toimintakyvyille ja ansiomahdollisuuksille. Usein kuntoutus selvittely voidaan kuitenkin aloittaa jo siinä vaiheessa, kun toipuminen on vielä kesken. Säännöksellä pyritään siihen, että kuntoutus selvittelyn käynnistäminen arvioitaisiin nykyistä aikaisemmassa vaiheessa ja säännöllisin väliajoin.

Pykälän 2 momentissa säädettäisiin vakuutuslaitoksen yleisestä velvollisuudesta huolehtia kuntoutustarpeen ja -mahdollisuuksien selvittelyn joutuisasta toteutumisesta. Tämä edellyttää muun muassa sitä, että vakuutuslaitos seuraa aktiivisesti kuntoutus asian selvittelyn edistymistä Vakuutuskuntoutus VKK ry:ssä.

Vakuutuslaitoksen velvollisuudesta selvittää kuntoutuksen tarve ja mahdollisuudet ennen pysyvän tapaturmaeläkkeen myöntämistä säädettäisiin 65 §:ssä.

Ohje

TyTAL:ssa lähdetään siitä, että pysyvää tapaturmaeläkettä ei tule vahvistaa maksettavaksi ennen kuin kuntoutusmahdollisuudet on selvitetty. TyTAL 65 §:ssä on säädetty erikseen, että tapaturmaeläkettä ei voida myöntää toistaiseksi ennen kuin ammatillisen kuntoutuksen tarve ja mahdollisuudet on selvitetty.

Ammatillisen kuntoutuksen tarve tulee tunnistaa mahdollisimman aikaisessa vaiheessa. Ensimmäisen kerran ammatillisen kuntoutuksen tarvetta onkin arvioitava viimeistään kolmen kuukauden kuluttua korvatun työkyvyttömyysjakson alkamisesta. Ammatillisen kuntoutuksen tarve voidaan usein todeta tässä vaiheessa, ja toisaalta kuntoutuksen selvittely voidaan useimmiten aloittaa jo toipumisvaiheen aikana.

Ammatillisen kuntoutuksen tarvetta tulee arvioida säännöllisin väliajoin koko työkyvyttömyyden ajan. Aina kun korvatusta vammasta tai sairaudesta aiheutuu yhtäjaksoisesti yli kolme kuukautta kestävä työkyvyttömyysjakso, ammatillisen kuntoutuksen tarve on arvioitava vähintään kolmen kuukauden välein.

Kuntoutustarpeen arviointi on tehtävä dokumentoidusti. TyTAL:ssa on säädetty erikseen, että korvausasiakirjoihin tulee tehdä merkintä ammatillisen kuntoutuksen tarpeen arvioinnista. Käytännössä dokumentointivaatimus tarkoittaa sitä, että korvausmuistioon tms. (sähköiseen) asiakirjaan kirjataan vakuutuslaitoksen arvio vahingoittuneen kuntoutuksen tarpeesta.

Usein kuntoutusmahdollisuuksien selvittelyä hoitaa vakuutuslaitoksen toimeksiannosta jokin palveluntuottaja. Vaikka kuntoutusasiassa annettaisiin tällainen toimeksianto, vakuutuslaitos vastaa selvittelystä ja siitä, että se hoidetaan ilman aiheettomia viivytyksiä. Vastuu joutuisuudesta edellyttää mm. sitä, että vakuutuslaitos seuraa aktiivisesti kuntoutus selvittelyn etenemistä.

Riippumatta siitä, käytetäänkö selvittelyssä palveluntuottajaa, selvittämisvelvollisuus on aina korvaavalla vakuutuslaitoksella. Vakuutuslaitos hankkii kuntoutusasian ratkaisemisessa tarvittavat asiakirjat käyttöönsä TyTAL:ssa olevien tiedonsaantisäännösten nojalla. Joutuisaan käsittelyyn sisältyy mm. se, että kaikki tarvittavat selvitykset hankitaan mahdollisuuksien mukaan samalla kertaa.

Käyttäessään kuntoutus selvittelyssä ulkopuolista palveluntuottajaa vakuutuslaitos hankkii ja toimittaa kuntoutuksen selvittämiseksi tarpeelliset asiakirjat palveluntuottajalle. Kuntoutusta selvittävä palveluntuottaja voi sekin vakuutuslaitoksen suostumuksella käyttää selvittelyssä jotakin ulkopuolista palveluntuottajaa. Tälle toiselle palveluntuottajalle kuntoutusasian asiakirjoja voidaan luovuttaa lähtökohtaisesti vain vahingoittuneen antaman suostumuksen perusteella.

6 Kuntoutuksen käytettävissä olevat keinot

Lainkohta

89 §:n 3 momentti

Edellä 1 momentissa tarkoitettuja toimenpiteitä ovat:

- 1) kuntoutustarvetta ja -mahdollisuuksia selvittävät tutkimukset;
- 2) työ- ja koulutuskokeilut;
- 3) työhönvalmennus entisessä tai uudessa työssä taikka työlinikassa tai muussa vastaavassa laitoksessa;
- 4) koulutus soveltuvaan työhön tai ammattiin ja tällaisen koulutuksen suorittamiseksi välttämätön peruskoulutus;
- 5) elinkeinon tai ammatin harjoittamisen tukemiseksi avustus tai koroton laina työvälineiden ja työkalujen hankkimista ja oman yrityksen perustamista tai muuttamista varten;
- 6) vahingoittuneen käyttöön tarkoitettut apuvälineet ja laitteet sekä niihin rinnastettavat rakenteet, jotka ovat tarpeellisia työtehtävistä suoriutumiseksi vamman tai sairauden aiheuttamat toiminnanrajoitukset huomioon ottaen;
- 7) avustus tai koroton laina kulkuneuvon hankkimiseksi asunnon ja työpaikan välisiä matkoja varten, jos kulkuneuvon tarve johtuu vamman aiheuttamista rajoituksista käyttäen yleisiä kulkuneuvoja;

Perustelut

Pykälän 3 momentissa säädettäisiin ammatillisen kuntoutuksen sisällöstä. Asiasta säädetään voimassa olevan lain 6 pykälässä ja ehdotettavat toimenpiteet 1–8 vastaisivat voimassa olevan lain toimenpiteitä.

Ohje

6.1 Kuntoutustarvetta ja -mahdollisuuksia selvittävät tutkimukset

Kuntoutustarvetta ja -mahdollisuuksia selvittävät tutkimukset voivat olla esim. työvoima- ja elinkeinohallinnon toimesta tapahtuva ammatinvalinnanohjaus ja vajaakuntoisten työ- ja suorituskykyä selvittävät ja edistävät toimet taikka terveydenhuollon piirissä tehtävät työkykyä selvittävät tutkimukset.

Ammatinvalinnanohjauspalvelut

Ammatinvalinnanohjauspalveluiden tavoitteena on auttaa asiakasta ammatinvalinnassa. Ammatinvalinnanohjauksessa palvelumuotona on mm. asiakkaan ja

ammatinvalintapsykologin ohjauskeskustelu, johon voi liittyä erilaisia tehtäviä, soveltuvuustestejä, työ- tai koulutuskokeiluja tai terveydentilan tutkimuksia.

TE-toimistojen koulutus- ja ammattitietopalvelu antaa asiakkaille tietoja eri koulutusmahdollisuuksista, ammateista ja työelämästä. TE-toimistoilla on käytettävissään myös sähköisenä palveluna AVO-ammatinvalintaohjelma, joka sisältää tietoja sadoista eri ammateista ja niihin johtavasta koulutuksesta. AVO-ohjelma löytyy internetosoitteesta www.mol.fi/avo.

Tapaturmakuntoutujien kohdalla ammatinvalintaohjauksen ja urasuunnittelun palvelut joudutaan useimmiten hankkimaan maksullisina ostopalveluina. TE-toimiston kautta järjestetään kuntoutuja-asiakkaille harvoin myöskään työkokeiluja, eikä TE-toimisto ylipäänsä voi järjestää työkokeilua samalla työnantajalla, johon asiakas on työ- tai muussa palvelussuhteessa.

Vahingoittunut voidaan ohjata TE-toimistojen järjestämään työvoimapolitiittiseen aikuiskoulutukseen (työvoimakoulutukseen) sisältyvään ohjaavaan koulutukseen, kuten urasuunnittelukurssille. Työvoimakoulutusta järjestetään lähinnä ammatillisissa aikuiskoulutuskeskuksissa, mutta myös yksityiset koulutuksen järjestäjät voivat olla tämän palvelun tuottajia. Tapaturmakuntoutujille nämä kurssit joudutaan useimmiten hankkimaan maksullisina ostokursseina, koska kurseille ovat etusijalla työttömät tai työttömyysuhan alaiset henkilöt.

TE-toimistot ja elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskukset (ELY-keskukset) järjestävät myös muuta työvoimapolitiittista aikuiskoulutusta. Yrittäjäksi siirtymistä harkitseva saa tietoa eri rahoitusvaihtoehdoista ja tukimuodoista häntä lähinnä olevasta ELY-keskuksesta.

Lisätietoa näistä palveluista saa internetosoitteesta www.te-toimisto.fi.

Kuntoutuspalvelut

Kuntoutuksen toteuttamiseen osallistuvat tarvittaessa myös kuntoutuksen palveluntuottajat ja terveydenhuollon toimintayksiköt. Näitä palveluita ovat mm. työ- ja toimintakyvyn arviointipalvelut, kuntoutustarveselvitykset, resurssiselvitykset ja työhönpaluusuunnitelmat, minkä lisäksi näihin voi liittyä esim. työkokeiluja.

Varsinaisen terveyden- ja sairaanhoidon lisäksi jotkut terveydenhuollon toimintayksiköt, käytännössä kuntoutustutkimusyksiköt, suorittavat myös terveydentilan ja työkyvyn arviointitutkimuksia. Niissä tarkastelunäkökulma on selkeästi lääketieteellinen. Jotkin yksityiset terveydenhuollon yksiköt tarjoavat myös laajempia kuntoutustutkimuksia ja työkokeiluja myös normaaleissa työpaikoissa.

6.2 Työ- ja koulutuskokeilut

Työkokeilu työpaikalla

Työkokeilu työpaikalla on kokeilu, jossa selvitetään vahingoittuneen mahdollisuudet suoritua työtehtävistä vahingosta aiheutuneista rajoitteista huolimatta. Sen avulla voidaan myös laajemmin selvittää suunnitellun työn soveltuvuutta mm. vahingoittuneen oman motivaation kannalta.

Työkokeilu voidaan järjestää esim. omalla työnantajalla tai vieraalla työnantajalla. Usein sopivan työkokeilupaikan löytäminen oman työnantajan ulkopuolelta edellyttää yhteistyötä kuntoutuksen palveluntuottajan kanssa.

Työkokeilun pituus määritetään tapauskohtaisesti. Jos työkokeilun tavoitteena on selvittää suunnitellun työn sopivuus terveydellisten rajoitteiden kannalta, kokeilun pituus on yleensä 1–3 kk.

Työkokeilun tavoitteet ja aikataulu kirjataan työkokeilulle laadittavaan suunnitelmaan. Työkokeilun tavoitteiden toteutumista arvioidaan työkokeilun jälkeen laadittavassa arvioinnissa.

Koulutuskokeilut

Koulutuskokeilu on kokeilu, jossa selvitetään, mikä opetusvaihtoehto olisi sovelias vahingoittuneelle, ja mitkä ovat vahingoittuneen valmiudet suoritua suunnitelluista opinnoista. Koulutuskokeilujen järjestäminen voi sisältyä esim. kuntoutuslaitosten tai oppilaitosten palveluihin. Käytännössä koulutuskokeilut ovat melko lyhyitä jaksoja, jotka sisältävät esim. tutustumiskäyntejä eri oppilaitoksiin.

Sopimukset ja vakuuttamisvelvollisuus

Työkokeilusta tehdään kokeilupaikan tarjoavan työnantajan, vahingoittuneen ja vakuutuslaitoksen kesken sopimus. Kyseessä ei ole työsopimus. Sijoittajana olevalle työnantajalle ei aiheudu palkkakustannuksia eikä muitakaan palkan sivukuluja.

Korvausvastuussa oleva vakuutuslaitos järjestää vahingoittuneelle lakisääteisen työtapaturma- ja ammattitautivakuutuksen (TyTAL 91 §). Tässä vakuutuksessa vakuutetun vuosityöansiona käytetään kuntoutustoimenpiteiden tai kuntoutus selvittelyn tarpeen aiheuttaneen tapaturman tai ammattitaudin johdosta maksetun ansionmenetykskorvauksen perusteena ollutta vuosityöansiota, joka tarkistetaan vakuutusta otettaessa työeläkelain mukaisella palkkakertoimella.

6.3 Työhönvalmennus

Työhönvalmennusta voidaan käyttää joko:

1. keinona, jolla parannetaan vahingoittuneen mahdollisuuksia suoraan sijoittumiseen työhön tai
2. keinona, jolla parannetaan vahingoittuneen mahdollisuuksia työllistyä ammatillisena kuntoutuksena korvattun koulutuksen suorittamisen jälkeen.

Työhönvalmennus, jonka tavoitteena on vahingoittuneen suora sijoittuminen työhön, on ohjattua käytännön työharjoittelua sillä ammattialalla, joka soveltuu vahingoittuneelle. Työhönvalmennuksella kohennetaan vahingoittuneen ammatillisia valmiuksia suunnitellussa työssä ja sen tavoitteena on suora työllistyminen työhönvalmennuksen jälkeen. Työhönvalmennusta voi edeltää myös työkokeilu. Työkokeilusta ks. tämän ohjeen luku 6.2.

Kuntoutusohjelman jälkeisen työhönvalmennuksen edellytyksenä on, että siihen turvautumiseen on joitakin erityisiä vahingoittuneeseen ja/tai kuntoutusohjelmaan liittyviä syitä. Tällaisia erityisiä syitä voivat olla esim. korvattu vamma tai sairaus ja siitä aiheutuvat rajoitteet, kuntoutusohjelmaan sisältyneen koulutuksen lyhyt kesto sekä vahingoittuneen ikä, työkokemuksen puute ja poissaolo työmarkkinoilta.

Erityistä perustetta kuntoutusohjelman jälkeiseen työhönvalmennukseen ei muodosta esim. työllistymisen vaikeus yleisen yhteiskunnallisen heikon työmarkkinatilanteen vuoksi. Kuntoutusohjelman jälkeiseen työhönvalmennukseen ei myöskään ole erityisiä perusteita, jos vahingoittuneen kuntoutusohjelmaan on sisältynyt korkeakoulututkinto tai jokin muu koulutus, joka on kestoaltaan pitkä ja joka sisältää käytännön harjoittelua.

Työhönvalmennuksen kesto määritellään tapauskohtaisesti. Työhönvalmennuksen kesto on kuitenkin yleensä aina enintään 6 kuukautta. Mikäli työhönvalmennuksen tarkoituksena on suora sijoittuminen työhön ja kuntoutusohjelmassa olisi tarve turvautua tätä pidempikestoiseen työhönvalmennukseen, tulee kuntoutusohjelmaksi harkita työhönvalmennuksen asemesta esim. oppisopimuskoulutusta.

Koulutuksen jälkeisen työhönvalmennusjakson pituus on pääsääntöisesti 2–3 kuukautta ja aina enintään 6 kuukautta. Työhönvalmennuksesta pyritään sopimaan ensisijassa sellaisen työnantajan kanssa, jolla on realistisia mahdollisuuksia solmia työsopimus valmennusjakson päätyttyä. Jos työhönvalmennusjakso ei johda työllistymiseen, voidaan työhönvalmennusta tarvittaessa jatkaa, mutta tällöin on useimmiten syytä vaihtaa työhönvalmennuspaikkaa. Koulutusohjelman jälkeisen työhönvalmennusjakson ajalta vahingoittunut saa edelleen kuntoutusrahaa.

Ellei työhönvalmennusta järjestetä omalla työnantajalla työsuhteessa, työhönvalmennuksesta tehdään valmennuspaikan tarjoavan työnantajan, vahingoittuneen ja vakuutuslaitoksen kesken sopimus. Kyseessä ei ole työsopimus. Työhönvalmennuspaikan tarjoavalle työnantajalle ei aiheudu palkkakustannuksia eikä muitakaan palkan sivukuluja.

Korvausvastuussa oleva vakuutuslaitos järjestää vahingoittuneelle lakisääteisen tapaturmavakuutuksen (TyTAL 91 §). Tässä vakuutuksessa vakuutetun vuosityöansiona käytetään kuntoutustoimenpiteiden tai kuntoutus selvittelyn tarpeen aiheuttaneen tapaturman tai ammattitaudin johdosta maksetun ansionmenetykskorvauksen perusteena ollutta vuosityöansiota, johon tehdään vakuutusta otettaessa työeläkelakien mukainen indeksitarkistus.

6.4 Koulutus työhön tai ammattiin

Kun vahingoittunut on korvattun vamman tai sairauden vuoksi menettänyt ammattinsa, tulee usein kuntoutuskeinoksi kouluttautuminen uuteen ammattiin, jos suora työhönsijoittuminen ei ole mahdollista. Koulutusta käsitellään tässä ohjeessa tarkemmin oman otsikkonsa alla luvussa 7.

Lisäksi kyseeseen voivat tulla koulutuksen suorittamiseksi välttämättömät muut opinnot. Tällaisena valmentavana koulutuksena voidaan korvata joko aikoinaan puutteelliseksi jääneen perusopetuksen täydentämistä, erilaista perus- tai ammattitutkintoon valmentavaa koulutusta tai valmennuskursseja. Kyseistä opetusta järjestävät mm. eri ammattiopistot, aikuiskoulutuskeskukset, kansalais- ja työväenopistot sekä ainejärjestöt. Lisätietoa näistä saa opetuksentarjoajien lisäksi esim. TE-toimistoista (www.te-toimisto.fi) tai internetosoitteesta www.opintopolku.fi.

Usein valmentavana koulutuksena puolletaan korvattavaksi tietotekniikan käyttökoulutusta. Vahingoittuneet, joilla ei ole käyttökokemusta tietotekniikasta, on useimmiten syytä ohjata tietoteknisiä taitoja parantavaan koulutukseen mahdollisimman varhaisessa vaiheessa, vaikka lopullinen kuntoutussuunnitelma ei olisikaan vielä muotoutunut.

Kielikursseja tms. kielitaidon kohentamiseen liittyviä toimenpiteitä ei korvata valmentavana koulutuksena. Lähtökohtana on, että jokaisella Suomessa työtapaturman tai ammattitaudin varalta vakuutetulla työntekijällä tai yrittäjällä on ammatilliseen kuntoutukseen riittävät kielelliset valmiudet. Yksittäistapauksissa voidaan harkita koulutuksen korvaamista ulkomailla. Ks. tästä tämän ohjeen luku 11.2.

Ammatillisen koulutuksen tarpeessa olevat vahingoittuneet, joilla on puutteita peruskoulutuksessa tai joiden perustutkinnon suorittamisesta on kulunut aikaa, on syytä pyrkiä ohjaamaan valmentavaan ja opiskeluedellytyksiä parantavaan koulutukseen

mahdollisimman pian, jolloin aika varsinaisia pääsykokeita odotellessa tulee hyödynnettyä. Samalla saadaan myös tietoa vahingoittuneen opiskeluedellytyksistä.

Kun vahingoittuneen kuntoutussuunnitelmaksi on täsmentynyt AMK-tutkinnon suorittaminen, voidaan hänelle korvata ns. valmentavina opintoina avoimen ammattikorkeakoulun opintoja ennen pääsykokeita ja tutkinto-opiskelijaksi hyväksymistä. Vaikka avoimen ammattikorkeakoulun opinnot vastaavat tavoitteiltaan ja vaatimuksiltaan tutkinto-opiskelijoiden vastaavia opintoja ammattikorkeakoulussa, ja ne luetaan osaksi tutkintoa, kun vahingoittunut on hyväksytty tutkinto-opiskelijaksi, ei AMK-tutkintoa ole mahdollista suorittaa avoimessa ammattikorkeakoulussa, eikä avoimen ammattikorkeakoulun opinnoissa siten ole kyse TyTAL 89 §:n 3 momentin 4 kohdassa tarkoitetusta koulutuksesta työhön tai ammattiin.

Avoimen ammattikorkeakoulun opinnoissa korvattavaksi voivat tulla kohtuulliselta odotusajalta ennen pääsykokeita maksettavan kuntoutusrahan ohella opintopisteiden suorittamisesta perityt maksut ja mahdolliset matkakustannukset, joita opiskelusta aiheutuu. Koska valmentavissa opinnoissa ei kuitenkaan ole kyse TyTAL 89 §:n 3 momentin 4 kohdassa tarkoitetusta koulutuksesta työhön tai ammattiin, TyTAL 89 §:n 3 momentin 8 kohdassa tarkoitettuja opiskelukustannusten korvauksia ei voida suorittaa. Opiskelukustannusten ja matkakustannusten korvaamisesta ja kuntoutusrahasta ks. tarkemmin tämän ohjeen luvut 8–10.

Korvattavia ovat myös koulutuksen aikana sen tukemiseksi tarpeelliset tuki- ja lisäopinnot.

6.5 Yritystuki

Yritystuki koskee niitä vahingoittuneita, jotka kuntoutuksen keinoin työllistävät itsensä ryhtymällä itsenäisiksi yrittäjiksi tai jatkamalla yrittäjätyötä eivätkä sijoitu työntekijöiksi toisen palvelukseen. Yritystukea ei lähtökohtaisesti myönnetä henkilöille, joille on jo korvattu uusi toisen asteen tai korkea-asteen tutkinto. Perusteena tälle on se, että uuden ammatillisen perustutkinnon avulla vahingoittunut voi muutenkin työllistyä, eikä yrittäjäksi siirtymisen tukemiseen ole tällöin perusteita kuntoutuksen näkökulmasta. Joissakin tilanteissa voi kuitenkin olla perusteltua poiketa tästä pääsäännöstä, jos esim. kuntoutuksen jälkeenkään vahingoittunut ei ole esim. vaikean vammansa vuoksi tasavertainen työnhakija muiden vastaavan koulutuksen saaneiden kanssa.

Yleisenä edellytyksenä yritystuen myöntämiselle on, että vahingoittunut todennäköisesti pystyy yritystoiminnalla hankkimaan pääasiallisen elantonsa tai ainakin merkittäviä vakuutuskorvausta pienentäviä ansioita. Ennen tuen myöntämispäätöstä hankitaan selvityksiä yritystoiminnan kannattavuudesta, kuten ELY-keskuksen, uusyrityskeskuksen tai

elinkeinoasiamiehen lausunto. Usein yrittäjäksi ryhtymistä edeltää myös esim. ELY-keskuksen yrittäjäkurssi.

Yritystuen päätarkoituksena on avustuksen tai lainan antaminen elinkeinon tai ammatin vaatimien työvälineiden ja -koneiden hankkimiseksi sekä oman yrityksen perustamiseksi. Elinkeinosta riippuen tukea voidaan antaa myös kiinteisiin rakennuksiin, jotka eivät ole työvälineitä tai -koneita. Samoin tukea voidaan antaa oman yrityksen kehittämiseen tai esimerkiksi tuotantosuunnan muuttamiseen.

Tukea ei yleensä myönnetä kaikkiin yrityksen käynnistämisestä aiheutuviin kuluihin, vaan yleensä edellytetään, että oman ja muualta saatavan rahoituksen (esim. muut yritystuet ja pankkilaina) osuus on vähintään puolet perustamiskustannuksista. Osakeyhtiölain vaatimaa peruspääomapanosta ei lasketa mukaan tuen kohteena oleviin kuluihin, jos yritystoimintaa ei ole välttämätöntä harjoittaa osakeyhtiönä. Henkilöstökulut käynnistysvaiheen osalta huomioidaan tuen määrässä.

Tuen enimmäismäärään vaikuttavat yritystoiminnan laatu ja muut olosuhteet. Lähtökohtana on, että tukea ja muuta rahoitusta on käytettävissä niin, että yritystoiminnan harjoittamiseen on realistiset lähtökohdat. Tältäkin osin joudutaan arvioimaan, mitä on kussakin tapauksessa pidettävä tarpeellisenä ja kohtuullisena tukena. Tässä arvioinnissa otetaan toisaalta huomioon se, millaisia poistoja ja vähennyksiä yrittäjä voi lukea hyväkseen verotuksessa (esim. arvonlisävero).

Ammatillisena kuntoutuksena myönnettävänä tuen kokonaismäärässä huomioidaan aina myös saatavilla oleva muu rahoitus ja muut tuet. Ennen yritystuen myöntämistä tulee hankkia selvitykset saatavilla olevasta muusta rahoituksesta ja muista tuista. Tarkempaa tietoa yrityksen perustamisen tuista ja yritystoiminnan kehittämisen rahoituksesta saa esim. ELY-keskuksista (www.elykeskus.fi), uusyrityskeskuksista (www.uusyrityskeskus.fi) tai internetosoitteesta www.yritysuomi.fi.

Yritystuki voidaan myöntää joko lainana, avustuksena tai niiden yhdistelmänä. Avustuksen päätarkoitus on työvälineiden ja koneiden hankintakustannusten kattaminen ja muuhun myönnetään pääasiassa lainaa.

Ylivelkaantuminen estää yritystuen myöntämisen, jos katsotaan, että velkaantuminen osoittaa yritystukea hakevalta puuttuvan riittävät edellytykset yritystoiminnan harjoittamiseen. Tuen myöntämisen esteeksi voi tulla myös se, että vahingoittuneella ei ole jostain muusta syystä mahdollisuuksia järjestää tuen myöntämisen edellyttämää omarahoitusosuutta tai saada turvaavaa vakuutta lainalle.

Ylivelkaantumisen tilanteissa yritystukena kyseeseen voi yleensä tulla avustus. Tätä avustusta ei pidetä yksityishenkilön velkajärjestelystä annetun lain (57/1993) 44 §:n 1 momentin 1 kohdassa (1273/2002) tarkoitettuna velallisen maksukyvyyn olennaisena muutoksena, joka

vaikuttaisi velalliselle tämän lain mukaan vahvistettuun maksuohjelmaan. Sen sijaan avustettavasta yritystoiminnasta aikanaan saatavat ansiot voivat vaikuttaa maksuohjelmaan.

Yritystuen maksamisen edellytyksenä on, että yritystoiminnan kokonaisrahoitus järjestyy niin, että toiminta voi tosiasiaassa käynnistyä.

6.6 Työhön liittyvät apuvälineet ja laitteet

Korvattavia apuvälineitä ja laitteita sekä rakenteellisia muutoksia voivat olla esim. auton ajamista tai huoltoa helpottavat auton laitteet tai muutokset autonkuljettajalle sekä henkilökohtaiseen käyttöön tarkoitetut ilmastointi- ja pölynpoistolaitteet esim. ammattiastmaan sairastuneille leipomotyöntekijöille ja parturi-kampaajille. Edelleen kyseeseen voivat tulla vamman vaatimien hallintalaitteiden muutokset (esim. kätisyyden vaihto) sekä luiskat liikkumisen helpottamiseksi. Vakuutuslaitos voi harkintansa mukaan pidättää omistusoikeuden tässä lainkohdassa tarkoitettuihin laitteisiin, etenkin jos kyseessä on arvokas laite.

Jos laitteita ja järjestelyjä korvataan kuntoutuksena, niistä on aina etukäteen sovittava vahingoittuneen työnantajan kanssa. Korvattavia ovat apuvälineet ja laitteet sekä rakenteet, joiden avulla vahingoittunut voidaan mahdollisimman pitkälti vamman rajoituksista huolimatta työllistää työpaikalla muiden työntekijöiden tavoin ja niin, etteivät ne aiheuta haittaa muiden henkilöiden työskentelylle.

Korvattavuutta harkittaessa huomioon on otettava myös työpaikan pysyvyys. Apuvälineitä ja rakenteita voidaan toisaalta korvata kohtuullisessa määrin myös uudelleen työpaikan vaihdon vuoksi ja erityisesti silloin, kun työpaikan vaihto johtuu vamman aiheuttamista rajoituksista.

Työturvallisuuslain (738/2002) 8 §:n mukaan työnantajan velvollisuuksiin kuuluu tarpeellisilla toimenpiteillä huolehtia työntekijöiden turvallisuudesta ja terveydestä työssä. Työnantajan on otettava huomioon työhön, työolosuhteisiin ja muuhun työympäristöön samoin kuin työntekijän henkilökohtaisiin edellytyksiin liittyvät seikat. Lisäksi työturvallisuuslain 24 §:ssä edellytetään, että kunkin työpisteen rakenne ja käytettävät työvälineet on valittava, mitoittettava ja sijoitettava työn luonne ja työntekijän edellytykset huomioon ottaen ergonomisesti asianmukaisella tavalla. Työpisteen rakenteiden ja työvälineiden tulee mahdollisuuksien mukaan olla säädettäviä ja käyttöominaisuuksiltaan sellaisia, että työ voidaan tehdä aiheuttamatta työntekijän terveydelle haitallista tai vaarallista kuormitusta.

Lähtökohtaisesti työhön liittyvinä apuvälineinä, laitteina tai rakenteina ei korvata laitteita tai järjestelyjä, joista työnantaja on työturvallisuuslain perusteella velvollinen huolehtimaan kaikkien työntekijöidensä kohdalla. Työturvallisuuslain mukaan työntekijän henkilökohtaisina edellytyksinä otetaan huomioon työntekijän ammattitaito, työkokemus, ikä, sukupuoli ja

muut vastaavat seikat (työturvallisuuslain 10 §). Työpaikan apuvälineet, laitteet tai rakenteet, joiden tarve johtuu korvattavasta vammasta ja siitä aiheutuvista toiminnan rajoitteista, voidaan korvata TyTAL:n perusteella.

Yrittäjien osalta lähtökohtana voidaan pitää sitä, että tavanomaiset yritystoimintaan kuuluvat tuotantovälineet voidaan korvata yritystukena, ei tässä lainkohdassa tarkoitettuina laitteina tai rakenteina. Yritystuen päätarkoitus on ammatin tai elinkeinon harjoittamiseksi tarpeellisten työvälineiden ja -koneiden hankinta.

6.7. Auto ja sen lisävarusteet

Avustusta tai lainaa myönnetään vaikeasti vammaiselle auton tai muun kulkuneuvon hankkimista varten silloin, kun kulkuneuvon tarve johtuu vamman aiheuttamista rajoituksista käyttäjä julkisia kulkuneuvoja työmatkojen tekoon. Tarve voi johtua liikuntavammasta, mutta myös muusta vammasta, joka aiheuttaa rajoituksia käyttäjä yleisiä kulkuneuvoja työmatkoilla. Korvausta auton hankkimisen kuluista ei voi saada TyTAL 94 §:n nojalla, joten tukea auton hankintaan voi saada vain työssä käyvä henkilö.

Avustus tai laina auton hankintaan edellyttää kulkuneuvon tarpeen syy-yhteyttä korvattuun vammaan tai sairauteen. Tämä tarkoittaa myös sitä, että jos henkilö joutuisi joka tapauksessa käyttämään omaa autoa työmatkoilla esim. yleisten kulkuneuvojen puuttumisen vuoksi, ei oman kulkuneuvon tarve ole syy-yhteydessä korvattuun vahinkoon, eikä oman auton hankintaa voida tukea työtapaturma- ja ammattitautivakuutuksesta.

Avustusta tai lainaa myönnetään kohtuullisen uushankintahinnan määrä kokonaisuudessaan lukuun ottamatta autoveron palautuksen määrää, kun vahingoittunut hankkii kulkuneuvon vamman jälkeen ensimmäistä kertaa eikä hänellä aikaisemmin ole ollut tällaista kulkuneuvoa. Jos kulkuneuvon tarve johtuu korvattavasta vammasta, myönnetään avustusta tai lainaa myös kulkuneuvoa vaihdettaessa, ja tällöin otetaan huomioon aikaisemman kulkuneuvon myynnistä saatu määrä vähennyksenä. Kohtuullisena uushankintahintana pidetään enintään 25.000 euroa.

Uuden auton hankintakulusta puolet myönnetään avustuksena ja puolet lainana. Jos auton hankintaan ei ole aiemmin myönnetty tukea, korvauksesta ei vähennetä vaihdossa annettavan vanhan auton hyvityshintaa. Lainana myönnettävälle osuudelle vakuutuslaitos edellyttää turvaavan vakuuden. Vakuuden hankkimisesta aiheutuvat kulut korvataan vahingoittuneelle.

Tukea myönnetään myös aiemmin korvatun auton vaihtoon. Auton vaihtovälinä pidetään tavanomaisten henkilöautojen osalta 5 vuotta tai 100.000 kilometriä. Korvattua autoa

uusittaessa uuden auton hinnasta vähennetään vanhan auton hyvityshinta. Auton vaihdossa tarvittava väliraha myönnetään yleensä lainana.

Jollei vahingoittuneella ole ennestään ajokorttia, mutta auto on välttämätön työssä, korvataan ajokortin suorittamisesta aiheutuvat kulut, ja jos hänellä jo ennestään on ollut ajokortti, tarvittaessa uudesta ajonäytteestä ja ajokortin uusimisesta aiheutuvat kustannukset voidaan korvata.

Vamman aiheuttamina kuntoutuskustannuksina korvataan lisäksi lisävälineet, kuten käsihallintalaitteet, joiden tarve johtuu korvatusta vammasta. Näiden osalta kyse on TyTAL 94 §:ssä tarkoitetuista päivittäisissä toiminnoissa tarvittavista apuvälineistä, joiden korvaamisen edellytyksistä kerrotaan tarkemmin toimintakykykuntoutuksen korvaustoimen ohjeessa.

Jos autoa käytetään yritystoiminnassa ansiotyövälineenä, myös muu kuin vaikeavammainen voi saada sen hankintakuluihin yritystukea (TyTAL 89 §:n 3 momentin 7 kohta).

7 Tarvittava ja riittävä koulutus

7.1 Tutkintorakenne

Suomen tutkintorakenne on seuraavanlainen:

- perusopetus (peruskoulu)

- toisen asteen tutkinnot
 - ammatilliset perustutkinnot (180 osp)
 - ylioppilastutkinto

- ammattitutkinnot
 - ammattitutkinnot
 - erikoisammattitutkinnot

- korkeakoulututkinnot
 - ammattikorkeakoulututkinnot
 - ammattikorkeakoulututkinnot (210–270 op)
 - ylemmät ammattikorkeakoulututkinnot (60 tai 90 op)

 - yliopistotutkinnot
 - alemmat korkeakoulututkinnot (yl. 180 op)
 - ylemmät korkeakoulututkinnot (yl. 120 op)
 - jatkotutkinnot (lisansiaatin ja tohtorin tutkinnot).

Perusopetuksessa opiskelijat saavat jatko-opintojen vaatimat perustiedot ja -taidot. Perusopintojen jälkeen opintoja voi jatkaa joko ammatillisessa peruskoulutuksessa tai lukiossa, ja näiden ns. toisen asteen opintojen jälkeen opiskelija voi hakea suorittamaan korkeakoulutasoista tutkintoa. Perusopetuksesta on säädetty perusopetuslaissa (628/1998) ja perusopetusasetuksessa (852/1998), lukio-opetuksesta lukiolaissa (629/1998) sekä lukioasetuksessa (810/1998) ja ammatillisesta peruskoulutuksesta laissa ja asetuksessa ammatillisesta peruskoulutuksesta (630/1998 ja 811/1998).

Toisen asteen opintoja suorittamaan pääseminen edellyttää lähtökohtaisesti perusopetuksen oppimäärää, mutta opiskelijaksi voidaan ottaa myös muu henkilö, jolla koulutuksen järjestäjänä oleva oppilaitos katsoo olevan riittävät edellytykset koulutuksesta suoriutumiseen. Ammatilliseen peruskoulutukseen opiskelijaksi ei voida kuitenkaan ottaa henkilöä, joka ei ole terveydeltään tai toimintakyvyltään kykenevä opintoihin liittyviin

käytännön tehtäviin tai työssäoppimiseen, jos opintoihin liittyvät potilas-, asiakas-, liikenne- yms. turvallisuusvaatimukset sitä edellyttävät, eikä este ole kohtuudella poistettavissa.

Ammattikoulutus muodostuu toisen asteen ammatillisista perustutkinnoista ja lisäkoulutuksena suoritettavista ammatti- ja erikoisammattitutkinnoista. Sekä nuoret että aikuiset voivat opiskella samoihin ammatillisiin perustutkintoihin, joiden laajuus on 180 osaamispistettä (osp). Perustutkinnosta voi edetä ammattitutkintoihin ja erikoisammattitutkintoihin, mutta niitä voi suorittaa myös suoraan ilman ammatillisen perustutkinnon suorittamista. Aikuisten ammatillisesta koulutuksesta on säädetty laissa ja asetuksessa aikuisten ammatillisesta koulutuksesta (631/1998 ja 812/1998).

Sillä, joka on suorittanut lukion tai vähintään kolmevuotisen ammatillisen perustutkinnon tai sitä vastaavan aikaisemman tutkinnon taikka aikuisten näyttötutkintona jonkin ammatillisen tutkinnon, on mahdollisuus hakea suorittamaan AMK-tutkintoa.

Ammattikorkeakouluopetukseen voidaan ottaa myös muita hakijoita, jos heidän tietojensa ja taitojensa arvioidaan olevan riittävät opinnoista suoriutumiseen.

Ammattikorkeakouluopetuksesta säädetään ammattikorkeakoululaissa (932/2014) ja valtioneuvoston asetuksessa ammattikorkeakouluista (1129/2014).

Ammattikorkeakoulussa voidaan AMK-tutkintojen lisäksi suorittaa ylempiä AMK-tutkintoja. Ylempi AMK-tutkinto on työelämälähtöinen ylempi korkeakoulututkinto, jota suorittamaan voi hakea, kun henkilö on soveltuvan korkeakoulututkinnon suorittamisen jälkeen hankkinut vähintään kolme vuotta alan työkokemusta. Ylempään AMK-tutkintoon johtavien opintojen tavoitteena on, että tutkinnon suorittaneella on laajat ja syvälliset tiedot sekä tarvittavat teoreettiset tiedot toimia työelämän kehittäjänä vaativissa asiantuntija- ja johtamistehtävissä.

Tiede- ja taidekorkeakouluissa voi suorittaa sekä alemman että ylemmän korkeakoulututkinnon, joiden laajuutta mitataan AMK-tutkintojen tapaan opintopisteinä (op). Kandidaatin tutkinnon laajuus on tavallisesti 180 opintopistettä ja se on tarkoitus saada valmiiksi kolmessa vuodessa. Kandidaatin tutkinnon jälkeen maisterin tutkinnon suorittaminen vie noin kaksi vuotta (120 opintopistettä). Maisterin tutkinnon jälkeen yliopistossa voi suorittaa jatkotutkinnon eli opiskella lisensiaatiksi tai tohtoriksi. Yliopistotutkinnoista säädetään yliopistolaissa (558/2009), valtioneuvoston asetuksessa yliopistojen tutkinnoista (794/2004) ja asetuksessa korkeakoulututkintojen järjestelmästä (464/1998).

Seuraavassa kerrotaan tarkemmin ammatillisesta koulutuksesta, ammattikorkeakouluopetuksesta ja työvoimakoulutuksesta. Lisätietoa tutkintorakenteesta ja eri koulutusvaihtoehdoista saa mm. internetosoitteesta www.opintopolku.fi.

7.2 Ammatillinen koulutus

7.2.1 Ammatillinen koulutus ja sen suorittamistavat

Ammatilliset perustutkinnot on mahdollista suorittaa joko ammatillisena peruskoulutuksena, oppisopimuskoulutuksena tai aikuisten ammatillisena näyttötutkintona, jolloin opiskelija osoittaa taitonsa erikseen järjestettävissä näyttökokeissa. Näyttökokeita järjestetään joko koulutuksen yhteydessä tai erikseen. Nämä tutkinnot antavat kelpoisuuden opiskella tutkintoa vastaavalla alalla ammattikorkeakoulussa (AMK).

Ammatilliset perustutkinnot ovat laajuudeltaan 180 osp, josta ammatillisia tutkinnon osia on 135 osp, yhteisiä tutkinnon osia 35 osp ja vapaasti valittavia 10 osp. Ammatillisena peruskoulutuksena suoritettavan ammatillisen perustutkinnon tulee lisäksi aina sisältää osaamisen hankkimista työssäoppimisen kautta vähintään 30 osaamispistettä. Ammatillisen perustutkinnon suorittaminen ammatillisena peruskoulutuksena kestää nuorilla yleensä noin kolme vuotta.

Ammatillisen perustutkinnon laajuus on aina 180 osp riippumatta sen suorittamistavasta. Aikuisopiskelijoiden näytöin suorittamat ammatilliset perustutkinnot kuitenkin suoritetaan yleensä kolmea vuotta lyhyemmässä ajassa johtuen opetussuunnitelman henkilökohtaistamisesta ja henkilökohtaisesta opetussuunnitelmasta (HOPS), jossa huomioidaan aikuisopiskelijan aiempi koulutus ja kokemus. Aikuisopiskelijoilla ammatillisen perustutkinnon suorittaminen näyttötutkintona voi kestää kolme vuotta vain poikkeuksellisissa tapauksissa.

Aikuisopiskelijat voivat suorittaa ammatillisten perustutkintojen lisäksi ammatti- ja erikoisammattitutkintoja, joiden suorittajalta vaaditaan syvällisempää ammatinhallintaa. Nämä tutkinnot suoritetaan vain näyttökokeissa, joihin ei periaatteessa ole erityisiä ikä-, työkokemus- tai koulutusvaatimuksia. Käytännössä näyttökokeista suoriutuminen kuitenkin edellyttää sekä alan käytännön työkokemusta että teoreettista tietoa. Näyttöihin voi myös valmistautua joko ammatillisessa lisäkoulutuksessa tai oppisopimuskoulutuksessa.

Näyttötutkintoina suoritettavat ammatti- ja erityisammattitutkinnot ovat ammatillista lisäkoulutusta, eikä niiden laajuuksia ole yleisesti määritetty. Niihin voi valmistautua ammatillisella lisäkoulutuksella tai oppisopimuskoulutuksella.

Seuraavassa kerrotaan tarkemmin aikuisten ammatillisesta koulutuksesta, oppisopimuskoulutuksesta ja ammatillisesta erityisopetuksesta.

7.2.2 Aikuisten ammatillinen koulutus

Laissa ammatillisesta aikuiskoulutuksesta (631/1998) ammatillinen aikuiskoulutus määritelty koulutukseksi, joka sisältää näyttötutkintoina suoritettavia ammatillisia perustutkintoja,

ammattitutkintoja ja erikoisammattitutkintoja, niihin valmistavaa koulutusta sekä muuta kuin näyttötutkintoon valmistavaa ammatillista lisäkoulutusta. Ammatillisen aikuiskoulutuksen tarkoituksena on mm. antaa mahdollisuus ammattitaidon osoittamiseen sen hankkimistavasta riippumatta sekä edistää tutkintojen tai niiden osien suorittamista.

Aikuisopiskelija voi suorittaa näyttötutkintoina joko ammatillisia perustutkintoja, ammattitutkintoja tai erikoisammattitutkintoja. Ammatillisen perustutkinnon suorittaneet voivat toimia alan perustehtävissä, ammattitutkinnon suorittaneella katsotaan olevan ammattitaitoisen työntekijän pätevyys, ja erikoisammattitutkinto osoittaa henkilöllä olevan ammattitaitoa kyseisen alan vaativimpiinkin tehtäviin.

Näyttötutkintoihin voi valmistautua ammatillisella lisäkoulutuksella tai oppisopimuskoulutuksella. Näyttökokeessa arvioidaan aidoissa tai aidon kaltaisissa tilanteissa sitä, miten opiskelija hallitsee eri tehtäväkokonaisuudet. Tietoa näyttötutkintojen sisällöstä ja ammattitaitovaatimuksista saa tutkintojen perusteista (www.oph.fi/ammattikoulutus/nayttotutkinnot). Näyttötutkintojen järjestämisestä ja valvomisesta vastaavat tutkintotoimikunnat.

Kuntoutusta suunniteltaessa selvitetään, onko valmistava koulutus mahdollista toteuttaa oppisopimuskoulutuksena. Ellei oppisopimuskoulutuksen järjestäminen ole mahdollista (esim. oppisopimuskoulutusta ei järjestetä kyseiseen tutkintoon) tai tarkoituksenmukaista (esim. kuntoutujalla on voimassa työsuhde, jossa tehtävässä työssä hän voi suorittaa HOPS:aan sisältyvät käytännön osiot tai lyhytkestoisissa valmistavissa opinnoissa HOPS:aan sisältyy vain lyhyitä työssäoppimisjaksoja), voidaan valmistava koulutus järjestää esim. monimuoto-opiskeluna toteutettavana valmistavana koulutuksena, johon kuuluu lähi- ja etäopiskelua ja työssäoppimista.

Valmistavien opintojen käytännön osiot suoritetaan lähtökohtaisesti joko omalla työnantajalla tai oppisopimuksella. Mikäli työ- tai oppisopimussuhdetta ei ole, työpaikalla käytännön työtehtävien yhteydessä järjestettävä koulutus perustuu aina oppilaitoksen ja työssäoppimispaikan välillä tehtävään kirjalliseen sopimukseen työssäoppimisesta. Opetushallituksen mallisopimuksessa edellytetään sovittavaksi mm. osapuolten tehtävistä, opiskelijan ohjauksen ja osaamisen arvioinnin järjestämisestä, vakuuttamisvelvollisuudesta yms. tarpeellisista koulutuksen ja ammattiosaamisen näyttöjen järjestämiseen liittyvistä seikoista.

Työkokemusta jo hankkineen aikuisopiskelijan on mahdollista hakeutua ammatilliseen lisä- tai täydennyskoulutukseen. Tällaisia koulutuksia, jotka eivät johda tutkintoon, voivat olla esim. erilaiset tekniikan alan lupakurssit, kuten esim. tulityö- ja vesityökorttien suorittamiseen tähtäävät kurssit ja märkätila-asantajakoulutus. TyTAL:n kuntoutuksessa nämä järjestetään ostokoulutuksena.

Näyttötutkinnoista peritään tutkintomaksu. Ammatillisen perustutkintoon valmistava koulutus on opiskelijalle maksutonta. Ammattitutkintoon ja erikoisammattitutkintoon valmistavassa koulutuksessa sekä ammatillisessa lisä- ja täydennyskoulutuksessa, joka ei johda tutkintoon, voidaan opiskelijalta periä kohtuullisia maksuja, kuten osallistumismaksu.

7.2.3 Oppisopimuskoulutus

Oppisopimuskoulutus on pääosin työpaikalla tapahtuvaa koulutusta, joka perustuu opiskelijan ja työnantajan välillä tehtyyn määräaikaiseen työsopimukseen (oppisopimukseen). Oppisopimuskoulutuksessa ammattitaito hankitaan suurimmaksi osaksi työpaikalla tapahtuvissa käytännön töissä. Opiskelijalle nimetään työpaikalla kouluttaja, joka ohjaa opiskelijaa. Lisäksi opiskeluun kuuluu teoriaopintoja ammatillisissa oppilaitoksissa tai aikuiskoulutuskeskuksissa.

Oppisopimuskoulutuksessa voi suorittaa samoja tutkintoja kuin oppilaitoksissakin, mutta ei korkeakoulututkintoja. Oppisopimuskoulutuksen järjestäminen edellyttää sopivaa työpaikkaa, kouluttamisesta kiinnostunutta työnantajaa sekä oppisopimuksen tekemistä ja henkilökohtaisen opiskeluohjelman laatimista.

Koulutuksen laajuus on oppisopimuskoulutuksessa sama kuin muussakin vastaavassa oppilaitoskoulutuksessa, mutta alan työkokemus tai jonkin alan ammatillinen tutkinto voi vähentää kestoaikaa. Oppisopimuskoulutukseen sisältyy näyttötutkintoja, jollaisia järjestetään tutkinnon osa kerrallaan.

Ennen opiskelun aloittamista opiskelija ja työnantaja tekevät oppisopimuksen, joka on samalla myös määräaikainen työsopimus. Työnantaja maksaa opiskelijalla kyseisen alan työehtosopimuksen mukaista vähimmäispalkkaa työpaikalla tapahtuvan opiskelun ajalta. Valtion varoista työnantajalle maksetaan koulutuskorvausta työssä oppimisen ohjauksesta aiheutuneisiin kustannuksiin. Teoriajaksojen aikana opiskelija saa opintososiaalisia etuuksia, mikäli työnantaja ei maksa kyseisiltä ajoilta palkkaa.

Koulutustarkastajat neuvovat oppisopimuskoulutukseen liittyvissä asioissa, hankkivat tietopuolisen opetuksen ja auttavat koulutuksen järjestämisessä. Koulutustarkastajat on tavoitettavissa oppisopimustoimistoista, joista on luettelo mm. opetushallituksen vuosittain julkaisemassa aikuiskoulutusoppaassa.

TyTAL 139 §:n 2 momentin mukaan työnantajalla, joka on maksanut vahingoittuneelle palkkaa ammatillisen kuntoutuksena korvattun oppisopimuskoulutuksen perusteella, on oikeus saada vastaavalta ajalta palkkaa vastaava määrä korvausvastuussa olevalta tapaturmavakuutuslaitokselta palkan määrään saakka.

Käytännössä tapaturmavakuutuskorvausta maksava vakuutuslaitos vähentää vahingoittuneelle maksettavasta kuntoutusrahasta oppisopimuspalkkaa vastaavan määrän, ja

maksaa sen työnantajalle. Vahingoittuneelle tästä ei aiheudu menetystä, koska hän saa vastaavan määrän itselleen palkkana oppisopimustyönantajalta. Jos oppisopimuspalkka on suurempi kuin ansionmenetykskorvaus, erotus jää työnantajan maksettavaksi.

Työnantaja on vastuussa palkan ohella ennakonpidätyksestä ja palkan sivukuluista, kuten sosiaalivakuutusmaksuista, joiden vastineeksi työnantaja saa oppisopimustyöntekijän työpanoksen. Jos on sovittu, ettei työnantaja maksa palkkaa opiskelun teoriajaksojen osalta, vahingoittunut saa niiden ajalta täyttä kuntoutusrahaa tapaturmavakuutuslaitokselta.

7.2.4 Ammatillinen erityisopetus

Ammatillinen erityisopetus on tarkoitettu opiskelijoille, jotka vammansa, sairautensa tai muun syyn vuoksi tarvitsevat erityistä tukea opinnoista suoriutuakseen. Ammatillista erityisopetusta annetaan ammatillisissa oppilaitoksissa, ammatillisissa erityisoppilaitoksissa ja ammatillisissa aikuiskoulutuskeskuksissa. Opiskelijalle laaditaan henkilökohtainen opetuksen järjestämistä koskeva suunnitelma (HOJKS).

Lisätietoa erityisopetuksesta kuten aikuiskoulutuksesta muutenkin saa opetushallituksen julkaisemasta aikuiskoulutusoppaasta tai opetushallituksen kotisivuilta www.oph.fi.

7.3 Ammattikorkeakouluopinnot

Yleisenä pääsyvaatimuksena ammattikorkeakouluopintoihin on lukion oppimäärän tai ylioppilastutkinnon suorittaminen, ammatillisen tutkinnon suorittaminen tai sitä vastaavat aiemmat opinnot taikka ulkomainen koulutus, joka antaa kelpoisuuden korkeakouluopintoihin. Ammattikorkeakouluopinnoista on säädetty laissa ammattikorkeakouluista (351/2003) ja valtioneuvoston asetuksessa ammattikorkeakouluista (256/1995).

Yleisistä pääsyvaatimuksista voidaan myöntää erivapaus henkilölle, jolla on muuten riittävät tiedot ja taidot opintoja varten. Esim. tietty määrä ammattikorkeakoulun tarkemmin määrittelemiä opintoja avoimessa ammattikorkeakoulussa voi antaa kelpoisuuden hakea tutkinto-opiskelijaksi. Mikäli hakija hyväksytään suorittamaan tutkintoa, luetaan nämä aiemmin suoritettavat avoimen ammattikorkeakoulun opinnot osaksi AMK-tutkinnossa vaadittuja opintoja.

Ammattikorkeakouluissa suoritettavat tutkinnot ja niiden nimikkeet on vahvistettu ammattikorkeakouluista annetussa asetuksessa. Opetussuunnitelmat vahvistaa aina kukin ammattikorkeakoulu itse, joten samannimiset tutkinnot voivat poiketa toisistaan sisällön osalta.

Ammattikorkeakouluopinnot ovat laajuudeltaan 180, 210, 240 tai 270 op, eli koulutuksen kesto on täysipäiväisessä opiskelussa 3–4,5 vuotta. Aikaisemmat opinnot ja työkokemus voidaan lukea osittain hyväksi, mutta eri ammattikorkeakoulujen käytännöt hyväksilukemisen suhteen vaihtelevat. Joillakin aloilla työkokemus hyväksytään sellaisenaan työharjoitteluksi, joillakin aloilla taas työharjoittelu on suoritettava joka tapauksessa ainakin osittain.

Opintojen toteutustapa vaihtelee niin ammattikorkeakouluittain kuin aloittain. Yhä useammin aikuisopiskelijat suorittavat AMK-opinnot ns. monimuotototeutuksessa, jossa osa opinnoista suoritetaan lähiopetuksena, jota voi olla päivisin, iltaisin tai viikonloppuisin, osan ollessa verkon kautta tapahtuvaa ajasta ja/tai paikasta riippumatonta opetusta, itsenäistä etäopiskelua ja/tai työharjoittelua. Monimuotototeutuksessa AMK-opintoja suoritetaan yleensä oman työn ohessa, mutta oma työpaikka ei ole edellytyksenä monimuoto-opinnoille.

Ammattikorkeakouluissa voidaan suorittaa lisäksi ylempiä AMK-tutkintoja, jotka ovat koulutusjärjestelmässä ylempiä korkeakoulututkintoja. Ylempien AMK-tutkintojen laajuus on joko 60 tai 90 op. Edellytyksenä on vähintään kolme vuotta alan työkokemusta soveltuvan korkeakoulututkinnon suorittamisen jälkeen.

AMK-tutkintoihin johtavan opetuksen lisäksi ammattikorkeakoulut järjestävät ammatillista opettajankoulutusta. Amatillisten opettajankoulutusopinnojen laajuus on 60 op.

Ammattikorkeakoulut voivat järjestää myös AMK-tutkintojen osia sisältävää koulutusta avoimena ammattikorkeakouluopetuksena tai muutoin erillisinä opintoina sekä ammatillisia erikoistumisopintoja ja muuta aikuiskoulutusta. Näissä ei ole kyse tutkintoon johtavasta koulutuksesta, jota voitaisiin korvata TyTAL 89 §:n 3 momentin 4 kohdassa tarkoitettuna koulutuksena uuteen työhön tai ammattiin.

7.4 Työvoimakoulutus

Työvoimakoulutus on työhallinnon rahoittamaa pääasiassa ammatillista työikäisen väestön koulutusta, jonka tavoitteena on parantaa aikuisten mahdollisuuksia pysyä työmarkkinoilla tai päästä sinne takaisin. Useimmiten työvoimakoulutus on jatko- ja täydennyskoulutusta jo aiemmin joko opiskelemalla tai työssä oppimalla hankitulle ammattitaidolle.

Työvoimakoulutuksen hankintaperusteista, sisällöstä ja opiskelijavalinnasta on tarkemmat säännökset laissa julkisesta työvoima- ja yrityspalvelusta (916/2012). TE-toimisto hankkii aikuiskoulutusta koulutuspalvelujen tuottajilta valtion talousarviossa tarkoitukseen varatulla määrärahalta.

Koulutusta on tarjolla lukuisiin erilaisiin ammatteihin. Työvoimakoulutukseen haetaan aina TE-toimiston kautta. Koulutukseen valitaan hakijoita, joiden työllistymiselle koulutuksella arvioidaan olevan eniten hyötyä. Koska työvoimakoulutus on aikuiskoulutusta, siihen valitaan

alle 20-vuotiaita vain poikkeustapauksessa. Koulutukseen valitsemisesta päättää yleensä TE-toimisto.

Työvoimakoulutukseen valinnan yleiset edellytykset ovat soveltuvuus ja koulutustarve. Sen lisäksi valittavan tulee täyttää kyseisen koulutuksen yleiset pääsyedellytykset.

Työvoimakoulutuksen suunnittelussa otetaan huomioon työvoimapolitiittiset tavoitteet.

Käytännössä sen tärkein kohderyhmä ovat työttömät ja työttömyysuhan alaiset, joten heidät asetetaan valinnoissa etusijalle.

Kuntoutusta suunniteltaessa selvitetään, voiko kuntoutuja tulla valituksi kurssille – jos ei, on mahdollista hankkia kuntoutujalle paikka työvoimakoulutukseen ostokoulutuksena.

8 Opiskelukustannusten korvaukset

Lainkohta

89 §:n 3 momentin 8 kohta

Edellä 1 momentissa tarkoitettuja toimenpiteitä ovat:

8) opiskelusta ja opintovälineistä aiheutuvat kustannukset 4 kohdan mukaisessa koulutuksessa.

89 §:n 5 momentti

Valtioneuvoston asetuksella annetaan tarkempia säännöksiä opiskelusta ja opintovälineistä aiheutuvien kustannusten korvaamisesta.

Perustelut

Pykälän 3 momentissa säädettäisiin ammatillisen kuntoutuksen sisällöstä. Asiasta säädetään voimassa olevan lain 6 pykälässä ja ehdotettavat toimenpiteet 1–8 vastaisivat voimassa olevan lain toimenpiteitä.

Voimassa olevassa kuntoutuslaissa ei ole tarkemmin määritelty, mitä ja miten paljon opiskelusta ja opintovälineistä aiheutuvia kustannuksia sekä matkakustannuksia korvataan. Asiasta on annettu tapaturma-asiain korvauslautakunnan ohjeita ja lisäksi Vakuutuskuntoutus VKK r.y. on julkaissut vuosittain opinto-ohjeita, joihin on sisältynyt muun muassa korvattavia euromääriä. Näiden kustannusten osalta ehdotetaan, että valtioneuvoston asetuksella voitaisiin antaa tarkemmat säännökset niiden korvaamisesta. Matkakustannusten osalta asetuksenantovaltuus on säädetty 98 §:ssä.

Ohje

8.1 Opiskelukustannusten korvaaminen

Opiskelijana olevalle vahingoittuneelle voi aiheutua kustannuksia niin opetuksen järjestämisestä ja osallistumisesta kuin opiskeluvälineiden hankkimisesta. Kotipaikkakunnan ulkopuolella tapahtuvasta opiskelusta voi myös aiheutua korvattavia lisäkustannuksia. Tarkemmat säännökset opiskelusta ja opintovälineistä aiheutuvien kustannusten korvaamisesta annetaan valtioneuvoston asetuksessa työtapaturma- ja ammattitautilain mukaisen ammatillisen kuntoutuksen kustannuksien korvaamisesta (myöh. opiskelukustannusasetus).

Seuraavassa kerrotaan tarkemmin opiskelusta aiheutuvien suoranaisten kustannusten ja ylimääräisten elinkustannusten korvaamisesta. Opiskelusta aiheutuvien matka- ja majoituskustannusten korvaamista käsitellään erikseen luvussa 9.

8.2 Opiskelusta aiheutuvien suoranaisten kustannusten korvaaminen

Suomessa niin toisen asteen kuin korkeakoulujen opetuksesta ei yleensä aiheudu opiskelijalle kustannuksia. Jos koulutuksen järjestäjällä on oikeus periä opetuksesta maksuja opiskelijalta, korvataan maksuista aiheutuvat kustannukset opiskelijana olevalle vahingoittuneelle. Silloin, kun kyse on ostokoulutuksesta, vakuutuslaitos maksaa opetuksen järjestäjälle tämän perimän maksun.

Lukukausi-, kurssi-, tutkinto- tai muut vastaavat pakolliset maksut korvataan vahingoittuneelle todellisten kulujen mukaan. Muina vastaavina pakollisina maksuina tulee kyseeseen esim. oppilaitoksen pääsykokeesta mahdollisesti perimä maksu. Tapauskohtaisesti on harkittava, kuinka moneen pääsykokeeseen osallistumista on syytä tukea.

Opiskelijalle voi aiheutua opiskelusta kustannuksia esim. oppikirjojen, välttämättömien opintovälineiden ja muiden opiskeluun liittyvien varusteiden hankkimisesta sekä opinto-ohjelmaan sisältyvien tavanomaisista retki- ja opintomatkoista. Opiskelijalle korvataan opiskelusta ja opintovälineistä aiheutuvien kustannusten kattamiseksi:

- 250 euroa / vuosi, jos koulutuksen kesto on 6–12 kuukautta
- 500 euroa / vuosi, jos koulutuksen kesto on yli 12 kuukautta.

Vuosittaiset korvaukset ovat ns. normikorvauksia. Korvausten maksaminen ei siis edellytä selvitystä aiheutuneista kustannuksista.

Yli vuoden kestävässä opinnoissa normitettu korvaus maksetaan kahdessa osassa: puolet lukuvuoden alkaessa ja loppuosa toisen lukukauden alussa. Mikäli koulutuksen kesto on tavanomaista pidempi (esim. monimuoto- ja iltaopiskelu), normikorvaus maksetaan vain siltä ajalta, joka tutkinnon suorittamiseen normaalisti kuuluu.

Jos opinnot viivästyvät hyväksyttävästä syystä, viivästysajalta aiheutuvat suoranaiset kulut ovat tavanomaista pienemmät, koska esim. oppikirjat vahingoittunut on jo hankkinut. Tämän vuoksi viivästymisajalta ei suoriteta normitettua korvausta, vaan vain puolet korvauksen määrästä.

Kun opiskelu välttämättä edellyttää erityislaitteiden, -tarvikkeiden tai -ohjelmistojen hankkimista, korvataan näitä todellisten kulujen mukaan enintään 500 euroon saakka. Kyseeseen voi tulla esim. kuvankäsittely-, videoeditointi- tai ohjelmointityökaluohjelmat,

joiden välttämättömyydestä opiskelijan omassa käytössä tulee toimittaa oppilaitoksen antama todistus.

Opiskelusta aiheutuvien suoranaisten kulujen korvaaminen ei koske tukiopetuksen korvaamista. Jos opinnoissa ilmenneiden ongelmien vuoksi tukiopetus on tarpeen, siitä aiheutuvat kustannukset voidaan korvata kohtuulliseen määrään saakka todellisten kulujen mukaan.

8.2 Opiskelusta aiheutuvat ylimääräiset elinkustannukset

Jos opinnot järjestetään vahingoittuneen kotipaikkakunnan ulkopuolella, vahingoittunut voi hankkia asunnon opiskelupaikkakunnalta, ja tästä aiheutuvat ylimääräiset elinkustannukset korvataan hänelle. Ylimääräisiä elinkustannuksia aiheutuu yleensä esim. opiskelija-asunnon hankkimisesta.

Ylimääräisiä kustannuksia aiheutuu esim. silloin, kun vahingoittuneen puoliso ja/tai lapset jäävät asumaan kotikunnan asuinpaikkaan, ja vahingoittunut muuttaa yksin asumaan opiskelupaikkakunnalle vuokra-asuntoon. Pelkästään se, että henkilön väestötietojärjestelmään merkitty asuinpaikka on eri kuin opiskelupaikkakunta, ei kuitenkaan yksinään ole riittävä osoitus siitä, että vahingoittuneelle aiheutuu ylimääräisiä elinkustannuksia (vrt. kotikuntalaki 201/1994 ja laki väestötietojärjestelmästä ja Väestörekisterikeskuksen varmennepalveluista 661/2009).

Opiskelijalle, jolle aiheutuu ylimääräisiä kustannuksia sekä koti- että opiskelupaikkakunnalla asumisesta, korvataan lisäkustannukset varsinaisen opiskelun ajalta korvauksella, jonka määrä vastaa Verohallinnon verovapaista matkakustannusten korvauksista vuosittain antamassa päätöksessä tarkoitettulla osapäivärahalta. Jos opiskelija kuitenkin saa opetukseen kuuluvana järjestelynä maksuttoman asunnon, korvausta ei makseta.

Mikäli lukuvuosi alkaa tai päättyy kesken kalenterikuukauden, lisäkustannusten korvaus maksetaan vain opiskelupäiviltä viikonloput mukaan lukien. Opinto-ohjelmaan kuuluvan kesäloman ajalta ei vieraan paikkakunnan lisäkuluja korvata. Sen sijaan lyhyiden lomien (joululoma, talvilomaviikko) ajalta korvausta suoritetaan.

Tilapäisen opiskelupaikkakunnalla oleskelun ajalta osapäivärahan lisäksi korvattavaksi voi tulla tarpeelliset ja kohtuulliset ylimääräiset majoittumiskustannukset. Välttämättömien majoittumiskustannusten korvaamisesta kerrotaan tarkemmin tämän ohjeen luvussa 9.3.

9 Matka- ja majoituskustannukset

Lainkohta

98 § Kuntoutuksen matka- ja majoituskustannusten korvaaminen

Vahingoittuneelle korvataan 89 §:n mukaisesta kuntoutuksesta, 94 §:ssä tarkoitetun apuvälineen hankkimisesta ja 97 §:ssä tarkoitetun omaisen sopeutumisvalmennuksessa mukanaolosta aiheutuvat välttämättömät matkakulut. Välttämättömillä matkakuluilla tarkoitetaan kustannuksia, jotka aiheutuvat edestakaisesta matkasta julkisella liikennevälineellä. Jos matka on tehty yksityisellä autolla, matkakuluina korvataan vahingoittuneelle puolet Verohallinnon vuosittain vahvistamasta verovapaasta kilometrikorvauksesta.

Muun kuin 1 momentissa tarkoitetun ajoneuvon käytöstä vahingoittuneelle aiheutuneet kustannukset korvataan, jos vahingoittuneen vamma, sairaus tai liikenneolosuhteet edellyttävät kyseisen ajoneuvon käyttöä.

Vahingoittuneelle aiheutuneet välttämättömät majoituskulut korvataan, jos vahingoittunut on kuntoutuksen vuoksi tai liikenneolosuhteista johtuvista syistä joutunut yöpymään tämän lain perusteella korvattavalla matkalla.

Saattajan matka- ja majoituskulut korvataan 1—3 momentin mukaisesti vahingoittuneen matkakuluina, jos saattaja on ollut matkan aikana välttämätön.

Valtioneuvoston asetuksella annetaan tarkempia säännöksiä opiskelusta aiheutuvien matkakustannusten korvaamisesta.

Perustelut

98 §. *Kuntoutuksen matka- ja majoituskustannusten korvaaminen.* Pykälässä säädettäisiin kuntoutukseen liittyvien matka- ja majoituskustannusten korvaamisesta. Voimassa olevassa laissa matkakustannukset on mainittu korvattavia kustannuksia koskevassa luettelossa, jota vastaa ehdotettavassa laissa ammatillisen kuntoutuksen osalta 89 §:n luettelo. Sairaanhoidon, johon kuuluu myös lääkinnällinen kuntoutus, osalta matkakustannuksista ehdotetaan säädettäväksi voimassa olevaa lakia tarkemmin 50 §:ssä. Vastaava säännös on tarpeen myös muun kuin lääkinnällisen kuntoutuksen osalta eli 89 §:n mukaisen ammatillisen kuntoutuksen, 94 §:n mukaisten apuvälineiden ja 97 §:n mukaisen omaisen sopeutumisvalmennuksen osalta, joista voi aiheutua matkakustannuksia. Tämän pykälän mukaiseen kuntoutuksen matka- ja majoituskustannusten korvaamisen periaatteet vastaisivat 50 §:ssä säädetyt sairaanhoidon matka- ja majoituskustannusten korvaamisen periaatteita, jotka edellä on selostettu mainitun pykälän perusteluissa.

Ohje

9.1 Matka- ja majoituskustannusten korvaaminen

Ammatillisessa kuntoutuksessa olevalle vahingoittuneelle korvataan kuntoutukseen liittyvät välttämättömät matka- ja majoituskulut. Tarkemmat säännökset korvauksista annetaan opiskelukustannusasetuksessa.

Matka- ja majoituskulujen osalta on huomattava, että korvauksia näistä kuluista on lähtökohtaisesti aina haettava vuoden kuluessa kustannusten syntyisestä (TyTAL 128 §:n 1 momentti). Vakuutuslaitoksella on velvollisuus ilmoittaa esim. kuntoutuksen korvaamista koskevassa päätöksessä korvausten hakemisesta ja sanotusta yhden vuoden määräajasta (TyTAL 119 §:n 2 momentti).

Jos korvausta matka- ja majoituskuluista ei ole voitu jonkin painavan syyn vuoksi hakea määräajan kuluessa, sitä on haettava viimeistään vuoden kuluessa esteen lakkaamisesta (TyTAL 128 §:n 2 momentti). Painava syy voi olla esim. sairaus tai elämäntilanne, josta johtuva toimintakyvyttömyys estää vahingoittunutta hakemasta korvausta määräajassa.

Korvausten hakemiseksi riittää, että korvausvelvolliselle vakuutuslaitokselle toimitetaan maksukuitti tai lasku, josta ilmenee, mistä kustannuksesta on kysymys, mihin vahinkotapahtumaan kustannus liittyy sekä hakijan yhteystiedot. Vakuutuslaitoksella on oikeus ja myös velvollisuus pyytää lisäselvitystä, milloin toimitetut selvitykset eivät ole riittäviä.

Seuraavassa kerrotaan tarkemmin opiskelusta aiheutuvien matka- ja majoituskulujen korvaamisesta. Suomessa tapahtuvaan opiskeluun liittyvien ulkomaanjaksojen matka- yms. kulujen korvaamisesta kerrotaan tämän ohjeen luvussa 11.3.

9.2 Matkakustannusten korvaaminen

9.2.1 Kuntoutuksen liittyvien matkakustannusten korvaamisen tilanteet

Ammatilliseen kuntoutukseen liittyvien matkakustannusten korvaustilanteet ovat seuraavat:

- 1) ammatillisesta kuntoutuksesta aiheutuvat päivittäiset matkakustannukset ja
- 2) kotipaikkakunnan ulkopuolella annettavasta ammatillisesta kuntoutuksesta aiheutuvat matkakustannukset.

Opiskelijalle ei myönnetä avustusta tai lainaa oman auton hankintaan, vaikka tämä olisikin vamman aiheuttamien rajoitteiden vuoksi välttämätöntä. Tämä johtuu siitä, että TyTAL 89 §:n 3 momentin 7 kohdan mukaan auton hankintaan voi saada tukea vain sellainen vaikeasti vammautunut vahingoittunut, joka käyttää autoa työmatkoilla. Tarkemmin tästä, ks. tämän ohjeen luku 6.7.

9.2.2 Päivittäisten matkakulujen korvaaminen

Jos vahingoittunut ei asu oppilaitoksen, työkokeilupaikan tms. välittömässä läheisyydessä, päivittäiset matkakulut korvataan julkisia kulkuneuvoja käytettäessä julkisten kulkuneuvojen

taksan mukaan. Oma autoa käytettäessä matkakuluina korvataan määrä, joka vastaa puolta Verohallinnon vuosittain vahvistaman kilometrikorvauksen määrästä.

Vahingoittuneen käyttäessä omaa autoa kuntoutuksen matkoihin puolitetuun kilometrikorvaukseen perustuva korvaus kattaa kaikki TyTAL:n nojalla korvattavat matkakulut. Esim. pysäköintikuluja ei korvata erikseen, vaan korvaus niistä sisältyy puolitetuun kilometrikorvaukseen.

Taksin käytöstä aiheutuneet kustannukset voidaan korvata, jos vamma, sairaus taikka liikenneolosuhteet edellyttävät sen käyttöä. Taksin käyttö voi olla välttämätöntä esim. välittömästi tapaturman sattumisen jälkeen vamman tilan vuoksi tai muutoinkin, kun lääketieteellisen arvion perusteella vahingoittunut ei voi käyttää julkisia liikennevälineitä tai omaa autoaan. Samoin taksikulut voidaan korvata, jos taksin käyttö on välttämätöntä julkisen liikenteen huonon saatavuuden vuoksi, eikä vahingoittuneella ole omaa autoa.

Varsinaisesta matkasta aiheutuvien taksikulujen ohella välttämättöminä matkakuluina voidaan korvata myös taksin kohtuullinen odotusaika. Odotusajalla tarkoitetaan aikaa, jonka taksi joutuu odottamaan esim. vahingoittunutta nouto-osoitteessa.

Vahingoittuneen tehdessä kuntoutuksen matkoja taksilla sellaisissa tilanteissa, joissa taksin käyttö ei ole välttämätöntä, taksikuluja ei korvata. Matkakuluja korvataan tällöin enintään määrä, joka vastaa julkisten kulkuneuvojen taksan tai puolitetun kilometrikorvauksen mukaan suoritettavaa korvausta.

Kohtuullisten päivittäisten matkakustannusten kuukausittaisena ylärajana on aina 800 e/kk matkustustavasta riippumatta. Tätä enempää matkakustannuksia ei korvata työtapaturma- ja ammattitautivakuutuksesta.

9.2.3 Kotipaikkakunnan ulkopuolella tapahtuvasta opiskelusta aiheutuvat matkakustannukset

Jos vahingoittunut asuu ammatillisena kuntoutuksena korvatun opiskelun vuoksi sekä koti-että opiskelupaikkakunnalla, korvataan luvussa 9.2.2 käsiteltyjen päivittäisten matkakustannusten lisäksi kustannukset, jotka aiheutuvat:

- 1) lukuvuoden aikana matkasta kotipaikkakunnalta opiskelupaikkakunnalle opintojen alkaessa ja opiskelupaikkakunnalta kotipaikkakunnalle opintojen päättyessä,
- 2) edestakaisesta matkasta kotipaikkakunnan ja opiskelupaikkakunnan välillä kerran kuukaudessa,
- 3) edestakaisesta matkasta kotipaikkakunnan ja opiskelupaikkakunnan välillä kerran viikossa, jos vahingoittuneen huollettavana on alle 18-vuotias lapsi.

Kotipaikkakunnan ulkopuolella tapahtuvaan opiskeluun liittyviä matkakustannuksia korvataan enintään 800 e/kk matkustustavasta riippumatta.

9.3 Majoituskustannusten korvaaminen

Tilapäisen opiskelupaikkakunnalla oleskelun ajalta osapäivärahan lisäksi korvattavaksi voi tulla tarpeelliset ja kohtuulliset ylimääräiset majoittumiskustannukset.

Ylimääräisiä majoituskustannuksia korvataan todellisten kohtuullisten kulujen mukaan, jos kyseessä on lyhytaikainen kotipaikkakunnan ulkopuolella tapahtuva enintään yhden kuukauden kestävä opiskelujakso tms.

10 Kuntoutusraha ja korvaukset kuntoutuksen jälkeen

10.1 Työtapaturma- ja ammattitautivakuutuksen ansionmenetyskorvaus pääpiirteittäin

Työtapaturma- ja ammattitautivakuutuksesta maksetaan työkyvyttömyysajalta päivärahaa vuoden ajalta tapaturman sattumisesta tai ammattitaudin ilmenemisestä lukien. Tämän jälkeiseltä työkyvyttömyysajalta ansionmenetys korvataan tapaturmaeläkkeenä. Päivärahan taso vastaa vahingoittuneen palkkatasoa, ja päiväraha on 1/360-osaa vuosityöansiosta eli hänen vakiintuneesta ansiotasostaan. Tapaturmaeläke on alle 65-vuotiailla 85 % vuosityöansiosta ja 65 vuotta täyttäneillä 70 % vuosityöansiosta.

TyTAL 89 §:ssä tarkoitetun ammatillisen kuntoutuksen ajalta vahingoittuneen ansionmenetys korvataan kuntoutusrahana, josta säädetään TyTAL 69 §:ssä. Lähtökohtaisesti kuntoutusraha on täysimääräisen päivärahan tai tapaturmaeläkkeen suuruinen työkyvyn heikentymisestä riippumatta, joskin tilanteissa, joissa kuntoutus ei estä ansiotyön tekemistä, kyseeseen voi tulla osakorvaus. Kuntoutusrahaa maksetaan myös ammatillisen kuntoutuksen selvittely- ja odotusajalta.

Ammatillisena kuntoutuksen korvatus koulutuksen jälkeen vahingoittuneella on TyTAL 92 §:n mukaisesti oikeus työllistymisen tukemiseksi kuntoutusrahaan enintään kuuden kuukauden ajan, jos hän ei saavuta vuosityöansionsa mukaista ansiotasoa. Tämän työllistymisen tukemiseksi maksetun kuntoutusrahan suuruus on vahingoittuneen työansioden vähentymistä vastaava suhteellinen osa täysimääräisestä ansionmenetyskorvauksesta.

Ammatillisen kuntoutuksen ja mahdollisen kuuden kuukauden työllistymisen tukemisen jälkeen vahingoittuneelle maksetaan osaeläkettä, jos vahingoittuneen ansiot uudessa työssä tai ammatissa ovat vähintään 10 % alemmat kuin mikä hänen ansiotasonsa on ollut ennen työtapaturmaa tai ammattitautia. Muun ansionaleneman katsotaan johtuvan pääasiassa työllisyystilanteesta tms., eikä sitä osuutta korvata, paitsi jos vamma asettaa erityisiä rajoituksia sijoittua työmarkkinoilla. Tarkemmin ammatillisen kuntoutuksen jälkeisen osaeläkkeen määrittämisestä on annettu ohjeita Takon kiertokirjeessä 5/2014.

Jos kuntoutus keskeytyy niin, että vahingoittuneelle ei enää makseta täyttä ansionmenetyskorvausta, hän on kuitenkin oikeutettu osaeläkkeeseen, jos hänellä olisi ansionalenemaa ammatillisen kuntoutuksen jälkeenkin. Ansionaleneman suuruuden arviointiin vaikuttaa tällöin myös se, missä vaiheessa opinnot ovat keskeytyneet. Ansionaleneman korvaamisessa otetaan huomioon se ansiotaso, mitä hän jäljellä olevalla työkyvyllä ja jo saamallaan koulutuksella olisi saavuttanut.

Seuraavassa kerrotaan tarkemmin kuntoutusrahasta ja kuntoutuksen keskeytymisen tai pitkittymisen vaikutuksesta vahingoittuneelle maksettaviin ansionmenetyskorvauksiin.

10.2 Kuntoutusraha

Lainkohta

69 § *Kuntoutusraha*

Vahingoittuneella on oikeus kuntoutusrahan 89 ja 90 §:n mukaisen ammatillisen kuntoutuksen ajalta. Samalta ajalta ei ole oikeutta päivärahan eikä tapaturmaeläkkeeseen.

Kuntoutusraha on yhden vuoden ajan vahinkopäivästä lukien täysimääräisen päivärahan suuruinen työkyvyn heikentymisestä riippumatta. Sen jälkeen kuntoutusraha on täysimääräisen tapaturmaeläkkeen suuruinen työkyvyn heikentymisestä riippumatta. Jos kuntoutus ei kuitenkaan estä vahingoittunutta tekemästä hänelle sopivaa ansiotyötä, kuntoutusraha määräytyy 56 ja 57 tai 63 ja 64 §:n mukaan.

Kuntoutusraha maksetaan 2 momentin suuruisena myös 89 §:n 3 momentin 4 kohdan mukaisen koulutuksen opetusohjelmaan kuuluvan loman ajalta.

Perustelut

69 §. *Kuntoutusraha*. Pykälässä säädettäisiin kuntoutusrahan maksamisesta. Pykälän 1 momentin nojalla vahingoittuneelle maksettaisiin päivärahan ja tapaturmaeläkkeen sijaan kuntoutusrahaa siltä ajalta, kun hän on ammatillisessa kuntoutuksessa. Oikeus kuntoutusrahan määräytyisi päiväraha- ja tapaturmaeläkesäännösten mukaisesti. Säännös on uusi vain kuntoutusraha -nimen osalta. Nykyisin kuntoutuksen ajalta maksetaan kuntoutuslain 8 §:n mukaisesti päivärahaa tai tapaturmaeläkettä. Kuntoutusrahan käyttööntömisellä halutaan korostaa kuntoutuksen ensisijaisuutta.

Pykälän 2 momentin mukaan kuntoutusraha olisi nykytilaa vastaavasti lähtökohtaisesti täysimääräisen päivärahan tai tapaturmaeläkkeen suuruinen työkyvyn heikentymisestä riippumatta. Jos kuntoutus ei kuitenkaan estä ansiotyön tekemistä, kuntoutusraha määräytyisi ansionmenetyksen perusteella 56 ja 57 tai 63 ja 64 §:n mukaisesti.

Pykälän 3 momentin säännös vastaa nykyistä kuntoutuslain 8 §:n 3 momenttia. Säännöksen mukaan kuntoutuksena myönnetyn ammatillisen koulutuksen opetusohjelmaan kuuluvan loman ajalta kuntoutusraha maksettaisiin 2 momentin suuruisena eli samansuuruisena kuin varsinaisen koulutuksen aikana. Työansiot, joita kuntoutuja saisi vain loma-aikana, eivät siten vaikuttaisi kuntoutusrahan määrään.

Ohje

Yleisenä lähtökohtana on, että vahingoittunut saa ammatillisen kuntoutuksen ajalta täyden kuntoutusrahan työkyvyn alentumisasteesta riippumatta. TyTAL 69 §:n mukaan vahingoittuneelle maksetaan kuntoutusrahaa, kun hän on kuntoutusta selvittämissä tutkimuksissa, työ- tai koulutuskokeilussa, työhönvalmennuksessa taikka koulutuksessa uuteen työhön tai ammattiin.

Kuntoutusrahaa maksetaan myös ammatillisen kuntoutuksen selvittely- ja odotusajalta, jotka rinnastetaan TyTAL 89 §:n 4 momentin mukaan ammatilliseen kuntoutukseen. Täyden kuntoutusrahan maksamisen edellytyksenä on kuitenkin, että selvittely- ja odotusaika ovat kohtuullisia.

Selvittely- ja odotusajan kohtuullisuutta arvioitaessa otetaan huomioon vamman tai sairauden aiheuttamat rajoitteet ja suunnitellun kuntoutuksen kesto ja muoto. Keston kohtuullisuutta arvioidaan yksittäistapauksittain. Erityisen keskeistä on kaikkien osapuolien aktiivinen myötävaikuttaminen selvittelyn etenemiseen huomioiden myös se, että vakuutuslaitoksella on velvollisuus arvioida ammatillisen kuntoutuksen tarvetta aina kolmen kuukauden välein.

Kohtuullinen aika on yleensä lyhyempi silloin, kun tähdätään työhönsijoittumiseen työkokeilun tai työhönvalmennuksen kaltaisilla tukitoimin kuin silloin, kun vamma edellyttää ammatillista uudelleen koulutusta. Kuntoutus selvittelyn ja odotusajan täysimääräinen korvaaminen edellyttää aina, että vahingoittunut myötävaikuttaa TyTAL 131 §:ssä säädetyllä tavalla ammatillisen kuntoutuksen toteutumiseen.

Pääsääntönä on, että kohtuulliseen odotusaikaan sisältyy aina yksi pääsykoeyritys. Epäonnistuminen pääsykokeessa johtaa tavallisesti siihen, että kuntoutusrahan maksaminen keskeytetään siihen saakka, kunnes vahingoittunut tulee hyväksytyksi suunnitelman mukaiseen koulutukseen. Keskeytymisen ajalta vahingoittuneelle maksetaan ansionmenetykskorvausta työkyvyn heikentymisen mukaan.

Odotusajan kohtuullisuuden arvioinnissa on huomioitava myös se, onko kyse ns. osakorvaustilanteesta, jossa siis vahingoittuneella olisi vuosityöansionsa perusteella oikeus esim. kaksi vuotta kestäviin ammatillisiin opintoihin, mutta vakuutuslaitos sitoutuu korvamaan vastaavan ajan kolme ja puoli vuotta kestävästä AMK-opintoja vahingoittuneen itse halutessa nimenomaan lähteä opiskelemaan ammattikorkeakouluun. Tällöin odotusajan kohtuullisuudessa kiinnitetään huomiota aikaan, jossa vahingoittunut olisi voinut aloittaa perustutkintotasaisen koulutuksen suorittamisen.

Täyttä kuntoutusrahaa ei makseta, kun kuntoutus ei estä tekemästä vahingoittuneelle sopivaa ansiotyötä. Käytännössä tällaisia tilanteita on kuitenkin harvoin, lähinnä silloin, kun vahingoittunut voi vielä jatkaa entisessä työssään ja suorittaa opintoja työajan ulkopuolella. Esimerkkeinä voidaan mainita ilta- ja etäopiskelijat ja tukiovetusmuodot ennen varsinaisen koulutuksen käynnistymistä. Tällöinkin tulee arvioidavaksi, onko opiskelu esim. myös etäopiskeluna niin vaativaa ja aikaa vievää, ettei täysipainoinen opiskelu mahdollista samanaikaista ansiotyötä.

TyTAL 69 §:n 3 momentin mukaan täysi kuntoutusraha maksetaan myös kuntoutuksen opetusohjelmaan kuuluvan loman ajalta. Lukukausien välisenä loma-aikana tehdystä kesätyöstä saatua palkkaa ei siten soviteta yhteen kuntoutusrahan kanssa. Myös muulta opiskeluohjelmaan kuuluvan loman ajalta suoritetaan täysi korvaus ansionmenetyksestä.

Opiskelun aikana saadut ansiotulot voidaan huomioida vähennyksenä ansionmenetykskorvauksessa. Vakuutuslaitoksella on myös oikeus periä takaisin perusteetta suoritettu ansionmenetykskorvaus. Poikkeuksen tästä pääsäännöstä muodostaa opiskeluun

sisältyvä palkallinen harjoittelujakso, jonka vahingoittunut suorittaa opinto-ohjelmaan kuuluvan loman aikana. Tällöin ei harjoittelujaksolta maksettu palkka vähennä kuntoutuskorvausta.

Yrittäjien osalta kuntoutusajan kuntoutuskorvauksessa tulisi kuitenkin ottaa huomioon yritystoiminnan tulot, jos yritystoiminta jatkuu edelleen. Kuntoutuksen opetusohjelmaan kuuluvan loman ajalta korvaukset suoritetaan yrittäjille vastaavin perustein.

10.3 Kuntoutusraha ammatillisen kuntoutuksen jälkeen

Lainkohta

92 § Kuntoutusraha ammatillisen kuntoutuksen jälkeen

Vahingoittuneella on oikeus kuntoutusrahaan 89 §:n 3 momentin 4 kohdan mukaan korvattuna ammatillisen koulutuksen päättyessä enintään sitä seuraavan kuuden kuukauden ajalta, jos vahingoittuneen työansiot vuositasona ovat pienemmät kuin hänen vuosityöansionsa. Verrattaessa työansioita vuosityöansioon korotetaan vuosityöansio vertailuajankohdan tasoon työntekijän eläkelain 96 §:n mukaisella palkkakertoimella.

Kuntoutusrahan suuruus on ennen vahinkopäivän vuosipäivää työansioiden vähentymistä vastaava suhteellinen osa täysimääräisestä päivärahasta. Tämän jälkeen kuntoutusrahan suuruus on työansioiden vähentymistä vastaava suhteellinen osa täysimääräisestä tapaturmaeläkkeestä. Suhteellinen osuus pyöristetään lähimpään viiteen prosenttiin

Perustelut

92 §.Kuntoutusraha ammatillisen kuntoutuksen jälkeen. Pykälässä säädettäisiin ammatillisen kuntoutuksen jälkeen maksettavasta kuntoutusrahasta. Vastaavaa säännöstä ei ole voimassa olevassa laissa. Tapaturma-asiain korvauslautakunnan ohjeen mukaisesti on kuitenkin vakiintuneesti maksettu täyttä tapaturmaeläkettä koulutuksen jälkeen työllistymisajalta, jos vahingoittunut ei ole työllistynyt koulutuksen päättyessä. Maksuajan pituudeksi on vakiintunut kuusi kuukautta 1990-luvun alun syvän laman aiheuttaman erityisen heikon työllistymistilanteen pohjalta. Pykälän tarkoituksena on saattaa vakiintunut käytäntö lain tasolle.

Pykälän mukaan kuntoutusrahaan olisi oikeus enintään kuuden kuukauden ajan ammatillisen kuntoutuksen päättyessä, jos vahingoittunut ei saavuta vuosityöansionsa mukaista ansiotasoa tänä aikana. Tarkoituksena on tukea vahingoittuneen siirtymistä työelämään koulutuksen päättyessä. Vahingoittunut ei välttämättä heti koulutuksen päätyttyä onnistu saamaan työtä tai ansiotasoa voi jäädä selvästi koulutuksen mukaista ansiotasoa alhaisemmaksi. Kuntoutusrahan maksamisella tuettaisiin koulutuksen mukaisen työn hakemista varmistamalla vahingoittuneen toimeentulo. Tämä mahdollistaisi vahingoittuneen keskittymisen työpaikan hakemiseen.

Pykälän mukaan kuntoutusrahan suuruus laskettaisiin vertaamalla vahingoittuneen työansioita hänen vuosityöansionsa, joka on korotettu vertailuajankohdan tasoon palkkakertoimella. Kuntoutusrahan suuruus olisi työansioiden vähentymistä vastaava suhteellinen osa täysimääräisestä päivärahasta tai tapaturmaeläkkeestä.

Kuuden kuukauden jälkeen työkyvyn heikentyminen määräytyy 63 ja 64 §:n mukaisesti eli työkyky arvioidaan sen mukaisesti, että vahingoittunut kykenisi koulutuksensa mukaiseen työhön.

Ohje

Vuoden 1948 tapaturmavakuutuslain ja kuntoutuslain soveltamiskäytännössä vahingoittuneille on maksettu täyttä tapaturmaeläkettä ammatillisena kuntoutuksena korvatus koulutuksen jälkeen kuuden kuukauden ajalta, jos vahingoittunut ei ole työllistynyt koulutuksen päätyttyä. TyTAL 92 §:llä tätä ns. työllistymisajan korvausta koskeva vakiintunut käytäntö on kirjattu lakiin.

Ammatillisena kuntoutuksen korvatus koulutuksen jälkeen vahingoittuneella on oikeus työllistymisen tukemiseksi suoritettavaan kuntoutusrahaan enintään kuuden kuukauden ajan, jos hän ei saavuta vuosityöansionsa mukaista ansiotasoa tänä aikana. Tarkoituksena on tukea vahingoittuneen siirtymistä työelämään ja koulutuksen mukaiseen työhön varmistamalla hänen toimeentulonsa kuuden kuukauden työnhauksen ajan.

Työllistymisen tukemiseksi maksettavaa kuntoutusrahaa voidaan maksaa vain, kun vahingoittuneelle on korvattu TyTAL 89 §:n 3 momentin 4 kohdassa tarkoitettu koulutus uuteen työhön tai ammattiin. Korvausta ei voida siis maksaa, jos vahingoittuneelle on korvattu esim. pelkkä työhönvalmennus, eikä sitä myöskään voida käyttää rajoitettuna ammatillisen kuntoutuksen toimenpiteenä tilanteissa, joissa vahingoittuneella ei ole esim. työ- ja koulutustaustansa perusteella tai alhaisen vuosityöansion vuoksi oikeutta ammatilliseen kuntoutukseen.

Työllistymisen tukemiseksi suoritettava kuuden kuukauden kuntoutusraha edellyttää, että vahingoittunut, joka ei ole työllistynyt koulutuksen päättyessä, hakee aktiivisesti koulutuksen mukaista työtä. Käytännössä korvauksen maksaminen edellyttää, että vahingoittunut on ilmoittautunut (työttömäksi) työnhakijaksi.

Mikäli vahingoittunut työllistyy esim. osa-aikaisesti, työllistymisen tukemiseksi suoritettavan kuntoutusrahan suuruus lasketaan vertaamalla näitä osa-aikatyön ansioita hänen vuosityöansiionsa. Kuntoutusrahan suuruus on työansioden vähentymistä vastaava suhteellinen osa täysimääräisestä päivärahasta tai tapaturmaeläkkeestä.

Kuuden kuukauden jälkeen TyTAL ansionmenetykskorvaus määritetään lähtökohtaisesti sen mukaisesti, että vahingoittunut kykenisi koulutuksensa mukaiseen työhön (TyTAL 63 § ja 64 §). Käytännössä työllistymättömien vahingoittuneiden osalta eläkeprosentti määritetään vertaamalla koulutuksen mukaista työehtosopimus- tai tilastopalkkaa vahingoittuneen vuosityöansioon. Tarkemmin tästä, ks. Takon kiertokirje 5/2014.

10.4 Ammatillisen kuntoutuksen keskeytyminen

Lainkohta

149 §

Ammatillisen kuntoutuksen keskeytyminen

Jos tämän lain mukainen ammatillinen kuntoutus tai kuntoutustarpeen ja -mahdollisuuksien selvittäminen keskeytyy taikka kuntoutuksen alkaminen viivästyy vahingoittuneesta riippuvasta syystä, joka ei ole korvattavan vamman tai sairauden seurausta, keskeytymisen tai viivästymisen ajalta ei makseta kuntoutusrahaa.

Perustelut

149 §. *Ammatillisen kuntoutuksen keskeytyminen*. Pykälässä säädettäisiin ammatillisen kuntoutuksen keskeytymisen vaikutuksesta kuntoutusrahan maksamiseen. Asiasta säädetään vastaavansisältöisesti voimassa olevan kuntoutuslain 9 §:ssä. Jos kuntoutus keskeytyisi, kuntoutustarpeen ja -mahdollisuuksien selvittäminen keskeytyisi tai kuntoutuksen alkaminen viivästyi vahingoittuneesta riippuvasta syystä, joka ei ole korvattavan vamman tai sairauden seurausta, keskeytymisen tai viivästymisen ajalta ei pykälän mukaan maksettaisi kuntoutusrahaa. Säännöksen tarkoituksena on edistää vahingoittuneen kuntoutumista ja paluuta työelämään. Kuntoutusraha on 69 §:n 2 momentin mukaisesti täysimääräisen päivärahan tai tapaturmaeläkkeen suuruinen työkyvyn heikentymisestä riippumatta. Säännös tarkoittaisi, että vahingoittuneelle ei maksettaisi keskeytymisen tai viivästymisen ajalta täysimääräistä kuntoutusrahaa, vaan ansionmenetykskorvausta maksettaisiin tältä ajalta työkyvyn heikentymisen perusteella siten kuin tässä laissa siitä erikseen säädetään. Kysymyksessä olisi 137 §:n 1 momentissa tarkoitettu korvauksen tarkistaminen olosuhdemuutoksen johdosta. Tieto kuntoutuksen keskeytymisestä voi tulla vakuutuslaitokselle esimerkiksi kuntoutuslaitoksesta. Ehdotetun lain 134 §:n nojalla kuntoutuskorvausta saavan vahingoittuneen on myös itse ilmoitettava kuntoutuksen keskeytymisestä tai olennaisesta viivästymisestä. Päätös annettaisiin siten kuin päätöksen antamisesta 124 §:ssä säädettäisiin.

Ohje

Kuntoutusrahaa ei makseta TyTAL:n nojalla silloin, kun kuntoutus keskeytyy tai päättyy vahingoittuneesta riippuvista syistä, jotka eivät ole korvattavan vamman tai sairauden seurasta. Vahingoittuneesta riippuvilla syillä tarkoitetaan käytännössä sitä, että vahingoittunut on ilman hyväksyttäviä syitä laiminlyönyt oman osuutensa kuntoutuksensa toteutuksessa.

Lähtökohtaisesti kohtuulliseen odotusaikaan sisältyy aina yksi pääsykoeyritys, eikä odotusajan kuntoutuskorvausta suoriteta tätä pidemmältä ajalta. Näin ollen vahingoittuneen epäonnistuminen pääsykokeessa johtaa yleensä siihen, että kuntoutus katsotaan keskeytyneeksi siihen saakka, kunnes vahingoittunut tulee hyväksytyksi koulutukseen. Keskeytymisen ajalta vahingoittuneelle maksetaan ansionmenetykskorvausta työkyvyn heikentymisen mukaan.

Opiskelussa ilmenevät ongelmat eivät ole tässä lainkohdassa tarkoitettuja "vahingoittuneesta riippuvia syitä", jos ongelmat johtuvat oppimisedellytysten puutteellisuudesta eivätkä esim. motivaation puutteesta. Puutteet oppimisedellytyksissä voivat antaa aihetta tukitoimiin, kuten esim. tuki- tai lisäopetukseen, taikka siihen, että ammatillisen kuntoutuksen suunnitelmaa tarkistetaan.

Vahingosta riippumattomasta syystä kuntoutus keskeytyy esimerkiksi silloin, kun keskeytymisen syynä on joko muu sairaus tai vamma, raskaus taikka muut henkilökohtaisissa olosuhteissa tapahtuvat muutokset, kuten esim. lähiomaisen sairaus tai avioero. Näissä tilanteissa harkitaan tapauskohtaisesti, peritäänkö jo maksettu korvaus takaisin.

Jos kuntoutus keskeytyy tai pitkittyy korvattavan vamman tai sairauden vuoksi, esim. sen vaatimien hoitotoimenpiteiden tai niiden komplikaatioiden johdosta, keskeytetään TyTAL:n kuntoutusrahan maksaminen. Vahingoittuneelle suoritetaan vammaan tai sairauteen syy-yhteydessä olevan keskeytymisen ajalta ansionmenetykskorvausta (päivärahaa tai tapaturmaeläkettä) työkyvyn heikentymisen mukaan.

11 Ammatillinen kuntoutus ulkomailla

Lainkohta

90 § Ammatillinen kuntoutus ulkomailla

Mitä 89 §:ssä säädetään, sovelletaan myös toisessa Euroopan unionin jäsenvaltiossa annettuun ammatilliseen kuntoutukseen.

Kolmannessa valtiossa annettu 89 §:ssä tarkoitettu ammatillinen kuntoutus korvataan vain, jos kuntoutusta ei ole voitu antaa Suomessa tai sen antamiseen ulkomailla on muu erityinen syy.

Ulkomailla annetusta ammatillisesta kuntoutuksesta aiheutuneet kustannukset korvataan enintään siihen määrään, joka olisi korvattu, jos kuntoutusta olisi annettu tämän lain mukaisesti Suomessa. Jos vahingoittunut on saanut ulkomailta korvausta samoista kuntoutuksen kustannuksista, joista hän olisi oikeutettu saamaan korvausta Suomesta, vahingoittuneelle maksetaan korvausta tämän lain perusteella vain siltä osin kuin sen määrä ylittää ulkomailta maksetun korvauksen.

Perustelut

90 §. *Ammatillinen kuntoutus ulkomailla*. Pykälässä säädettäisiin ammatillisen kuntoutuksen korvaamisesta ulkomailla. Voimassa olevassa kuntoutuslaissa ei vastaavia säännöksiä ole, mutta säännökset eivät myöskään ole estäneet kuntoutuksen korvaamista ulkomailla. Käytännössä opiskelua ulkomailla voi olla vaikea seurata tai tukea ja lisäksi koulutusjärjestelmissä ja koulutuksen tarjoajien tasossa on eroja eri maiden välillä. Tämän vuoksi ehdotetulla pykälällä halutaan täsmentää ammatillisen kuntoutuksen korvaamisen edellytyksiä ja korvauksen määrää silloin, kun kuntoutus järjestetään ulkomailla.

Pykälän lähtökohtana on, että Suomessa on riittävästi koulutusmahdollisuuksia ja -vaihtoehtoja ja siten ensisijaisesti korvataan vain Suomessa tapahtuvaa opiskelua. Kuitenkin tilanteessa, jossa ammatillinen kuntoutus Suomessa ei onnistu esimerkiksi kielellisten vaikeuksien vuoksi, on tarkoituksenmukaista korvata vahingoittuneelle soveltuva kuntoutus sellaisella kielellä, jonka hän hallitsee. Euroopan unionin alueella annettu ammatillinen kuntoutus korvattaisiin 1 momentin mukaan samoin perustein kuin Suomessa annettava kuntoutus. Sen sijaan kolmannessa valtiossa eli käytännössä EU/ETA-alueen ulkopuolella annettu ammatillinen kuntoutus korvattaisiin vain, jos kuntoutusta ei ole voitu antaa Suomessa tai sen antamiseen ulkomailla on muu erityinen syy. Esimerkiksi, jos vahingoittuminen on tapahtunut työsuhteessa, jossa työskentely Suomessa on alun pitäen ollut lyhytaikaista, eikä tarkoituksena ole ollut jäädä Suomen työmarkkinoille, voi olla tarkoituksenmukaisempaa korvata kuntoutus vahingoittuneen kotimaassa.

Pykälän 3 momentissa säädettäisiin korvauksen määrästä. Aiheutuneet kustannukset korvattaisiin enintään samansuuruisena kuin Suomessa annettu kuntoutus. Korvausta ei kuitenkaan maksettaisi siltä osin kuin vahingoittunut saa samoista kustannuksista korvausta toisessa maassa. Tällainen etuuksien päällekkäinen tilanne voi syntyä esimerkiksi EU-maissa, kun vahingoittuneeseen sovelletaan EU:n sosiaaliturva-asetuksia. EU-asetusten mukaan henkilö on oikeutettu luontoisetuuksiin asuin- ja oleskelupaikan laitoksen lainsäädännön mukaisesti ja rahaetuuksiin toimivaltaisen laitoksen lainsäädännön mukaisesti. Kukin jäsenvaltio harkitsee oman lainsäädäntönsä osalta, mitkä etuuksista ovat luontoisetuuksia ja mitkä rahaetuuksia. Suomessa ammatillinen kuntoutus on katsottu rahaetuudeksi ja siten vahingoittunut on oikeutettu ammatillisen kuntoutuksen korvauksiin Suomen lainsäädännön mukaisesti, vaikka kuntoutusta annettaisiin toisessa EU/ETA-maassa. On kuitenkin mahdollista, että siinä jäsenvaltiossa, jossa kuntoutus annetaan, vastaava toimenpide tai jokin osa siitä katsotaan kyseisessä jäsenvaltiossa luontoisetuudeksi, jolloin etuuksien päällekkäisyyksiä saattaa syntyä.

Ohje

11.1 Ammatillinen kuntoutus ulkomailla

Ammatillisen kuntoutuksen tavoitteena on, että vahingoittunut voi jatkaa työelämässä ansaiten pääasiallisen toimeentulonsa ja siten edistää hänen integroitumistaan yhteiskuntaan. Lähtökohtana on, että kuntoutusratkaisuja harkittaessa selvitetään ensisijaisesti vahingoittuneen mahdollisuuksia opiskella Suomessa. Näin siksi, että ulkomailla tapahtuvaa opiskelua voi olla vaikea seurata ja tukea, minkä lisäksi huomioon on otettavat erot eri maiden koulutusjärjestelmissä.

Seuraavassa kerrotaan ulkomailla annettavan ammatillisen kuntoutuksen korvaamisesta sekä siitä, millä edellytyksillä kotimaassa tapahtuvaan opiskeluun sisältyviä ulkomaanjaksoja voidaan korvata TyTAL:ssa tarkoitettuna ammatillisena kuntoutuksena.

11.2 Ulkomailla annettava ammatillinen kuntoutus

Ne vahingoittuneet, jotka eivät riittävästi hallitse kotimaista kieltä, on käsiteltävä omana ryhmänään harkittaessa ammatillisen kuntoutuksen toteuttamista. Yksittäistapauksissa voidaan heidän osaltaan harkita koulutuksen korvaamista ulkomailla. Tällaisten vahingoittuneiden osalta on otettava huomioon vahingoittuneen erityiset olosuhteet, kieli- ja kulttuuritausta, sekä se, onko vahingoittuneella tarkoitus jäädä Suomen työmarkkinoille ja antaa koulutus pätevyyden toimia Suomessa.

Jos ammatillista kuntoutusta katsotaan tarkoituksenmukaisimmaksi antaa Suomen ulkopuolella, korvataan EU:n/ETA:n alueella annettu ammatillinen kuntoutus samoin perustein kuin Suomessa annettava kuntoutus. EU/ETA-alueen ulkopuolella annettu ammatillinen kuntoutus korvataan vain, jos kuntoutusta ei ole voitu antaa Suomessa tai sen antamiseen ulkomailla on muu erityinen syy. Hallituksen esityksessä erityiseksi syyksi on mainittu tilanne, jossa vahingoittuneen työskentely Suomessa on ollut tarkoitettu lyhytkestoiseksi, eikä hänellä ole ollut tarkoituksena jäädä Suomeen.

Ulkomailla annetusta ammatillisesta kuntoutuksesta aiheutuneet kustannukset korvataan enintään samansuuruisena kuin millaisia kustannuksia Suomessa annetusta kuntoutuksesta olisi aiheutunut. Korvausta ei kuitenkaan makseta siltä osin kuin vahingoittunut saa samoista kustannuksista korvausta toisessa maassa. Tällainen etuuksien päällekkäinen tilanne voi syntyä esim. EU/ETA-maissa annetun kuntoutuksen osalta.

Kun henkilöt liikkuvat EU/ETA-alueella, sovellettavaksi tulevat EU-asetukset 883/2004 ja 987/2009 sosiaaliturvajärjestelmien yhteensovittamisesta. Asetukset sisältävät säännöksiä

mm. siitä, minkä maan sosiaaliturvalainsäädäntöä henkilöön sovelletaan ja mistä maasta henkilö on oikeutettu saamaan raha- tai luontoisuuksia. Pääsääntöisesti ammatillisen kuntoutuksen etuudet on katsottu rahaetuudeksi, ja tällöin ne myönnetään sen maan lainsäädännön mukaisesti, jossa henkilö on vakuutettu. On kuitenkin mahdollista, että siinä jäsenvaltiossa, jossa kuntoutus annetaan, vastaava toimenpide tai jokin osa siitä katsotaan kyseisessä jäsenvaltiossa luontoisuuksi, jolloin etuuksien päällekkäisyyksiä saattaa syntyä. Suomessa ammatillinen kuntoutus on luokiteltu rahaetuudeksi. Vahingoittunut on siten oikeutettu ammatillisen kuntoutuksen korvauksiin TyTAL:n mukaan, vaikka kuntoutusta annettaisiin toisessa EU/ETA-maassa. Tarkemmin EU:n sosiaaliturvalainsäädännöstä, ks. Takon kiertokirje 2/2011.

11.3 Suomessa tapahtuvaan opiskeluun liittyvät ulkomaanjaksot

Suomessa tapahtuvan opiskelun opinto-ohjelmaan voi sisältyä ulkomaanjakso, joka voi olla joko opintojakso jossakin oppilaitoksessa tai työharjoittelujakso. Tällaisesta ulkomaanjaksosta aiheutuvat ylimääräiset kulut voidaan korvata TyTAL:n nojalla, jos kyseisen jakson suorittaminen on välttämätöntä päättötodistuksen saamiseksi. Sen sijaan ammatillisena kuntoutuksena ei korvata esim. opintojen loppuvaiheessa olevien opiskelijoiden johonkin ulkomaan kohteeseen suuntautuvia tutustumismatkoja, joihin osallistuminen ei ole välttämätöntä.

Korvauksen määrää arvioitaessa kiinnitetään huomiota siihen, ovatko kulut välttämättömiä ja suuruudeltaan kohtuullisia. Ylimääräiset elinkustannukset korvataan yleensä määrällä, joka vastaa puolta kyseistä maata koskevasta Verohallinnon vahvistamasta päivärahasta. Jos kuntoutuja voi osoittaa todellisten ylimääräisten kulujen olevan tätä suuremmat, kulut voidaan korvata kuittien mukaisesti, jos niitä voidaan pitää kohtuullisina.

Matkakustannuksina ulkomaanjakson osalta korvataan edestakainen matka halvimman kohtuullisena pidettävän matkustustavan mukaan. Paikan päällä syntyvät matkakustannukset asunnon ja oppilaitoksen välillä korvataan pääsääntöisesti halvimman matkustustavan mukaan todellisten selvitettyjen kulujen mukaisina. Näitä ylittäviä matkakuluja ulkomaankohteen ja kodin välillä ei korvata, ts. vahingoittuneelle ei korvata kuukausittain edestakaista matkaa koti- ja opiskelupaikkakunnan välillä.